

บรรณานุกรม

ก. เอกสารชั้นต้น

1. เอกสารที่ยังไม่ตีพิมพ์

เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

1) เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย

- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ.1229-1230 เล่มที่ 1 เรื่อง เมืองนครราชสีมาคอบ
ส่วนน้ำมนต์กรอกหลวงพิทักษ์พล.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ.1229-1230 เรื่องเมืองนครราชสีมาเขตต์โลกลก
เส้าพระเมรุ.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ.1230-1231 เรื่อง เมืองนครราชสีมาให้เกณฑ์
ขุนหมื่นซึ่งรับหนังสือพิมพ์คุ้มสักลงไปท้าวการพระเมรุพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ.1231 เล่มที่ 2 เรื่อง เมืองนครราชสีมาคอบส่งเงิน
แทนทองคำสวยเมืองขึ้นแลกงนอก.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ.1232 เรื่อง เมืองนครราชสีมาเขตต์โลกลงมา
ทำป้อมเมืองปราจีนบุรี.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ.1237 เรื่อง เมืองนครราชสีมาให้เบิกเงินเสนาจค้อ
เข้าขึ้นนางไว้.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ.1237 เรื่อง เมืองนครราชสีมาให้เกณฑ์คนตั้งกอง
รับบอกข้อราชการที่ตามระยะทาง.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ.1237 เรื่อง ให้เกณฑ์คนและช้างส่งหมื่นพิทยเสนา
เชิญตราขึ้นไปให้ถึงพระขามหาอำมาตย์.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ.1237 เรื่องเมืองนครราชสีมา ให้เกณฑ์กรมการ
เตรียมไว้กับบ้านเมือง.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ.1237 เรื่อง เมืองนครราชสีมาให้เบิกเงินเสนา
จค้อเข้าขึ้นนางไว้.

- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ. 1238 เรื่อง เมืองนครราชสีมา นำตั้งเงินมักเป็นที่
ขุนหินจกาศเจ้ากาศมีน.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ. 1238 เรื่อง ให้พระยานครราชสีมาตั้งกองทำรูป
พรรณโลกกระบือ.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ. 1238 เรื่อง ให้หลวงสโมสร หลวงพิชญเทพ
กำกับต้นลบเต็กขึ้นไปทำแผนที่ระยะทาง.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ. 1240 เรื่อง เมืองนครราชสีมา สระบุรีให้ชำระ
ถูกหนี้เดทรพิสัยสิ่งของ ของเงินเองเทียม.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ. 1240 เรื่อง ถึงเจ้าเมืองกรมการ 7 เมือง นำตั้ง
เงินชื้อเป็นที่ชนวนิชชาผู้มีผล เจ้ากาศเรือ โรง ร้าน ตึก แพ.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ. 1240 เรื่อง เมืองนครราชสีมา นำตั้งเงินเย็กเป็นที่
ขุนอินทรสมบัติอากรเตาสูรา.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ. 1240 เรื่อง เมืองนครราชสีมา นำตั้งเงินโทเป็นที่
ขุนหินจกาศเจ้ากาศมีน.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ. 1241 เรื่อง เมืองนครราชสีมา ตั้งหลวงภักดีอุโบสถ
เป็นที่หลวงพิทักษ์รักษาพลนายกองส่วนน้ำนันท.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ. 1241-1245 เรื่อง จีนตันเชียงคนในบังคับฝรั่งเศส
ขอหนังสือเดินทางในการให้เงินเม่งหลี่ จินเต เป็นนายเรือคุมสินค้าไปขายเลหวง
ลูกหนี ๗ เมืองนครราชสีมา ซากลับจะบันทุกสินค้าต่างๆลงมา ๗ กรุงเทพฯ.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ. 1241-1242 เรื่อง จีนตันเชียงคนในบังคับฝรั่งเศส
ขอหนังสือเดินทางในการให้เงินเลี้ยงเป็นนายเรือคุมสินค้าไปตั้งโรงค้า ๗ เมืองโคราช
สี่สะเกษ คุชัม แลต่อทรงตราให้ผู้รักษาเมืองกรมการหาตัวลูกหนีในบังคับมาชำระเงินค้ำ.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ. 1241-1242 เรื่อง จีนโงเมาชวคนในบังคับฝรั่งเศส
ขอหนังสือเดินทางในการให้เงินตั้งกับพวกอีก 6 คน เป็นหลงจูและนายเรือคุมสินค้า
ไป แลจากสระบุรีบันทุกใส่คั้งไปตั้งห้างค้าขาย ๗ เมืองโคราช.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ. 1242 เรื่อง เมืองนครราชสีมา ให้ส่งตัวหลวงปลัด
เมืองประโคนไชโยไปให้พระพนมพิณจชำระ ๗ เมืองพนมศก.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรมมหาดไทย จ.ศ. 1242 เรื่อง เมืองนครราชสีมา เมืองสุรินทร์ ให้สืบ

จับผู้ร้ายปล้นโกศันสุดะทองชู.

- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรรมมหาคไทย จ.ศ. 1242 เรื่อง เมืองนครราชสีมา เมืองหล่มสักก็
เกณฑ์เลิกใช้ในการพระเมรุสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทาอุมาวีรัตน์.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรรมมหาคไทย จ.ศ. 1243 เรื่อง เมืองนครราชสีมา ให้สืบจับผู้ร้าย
ปล้นเงินส่วยของหลวงเมืองมหาสารคาม.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรรมมหาคไทย จ.ศ. 1244 เรื่อง เมืองนครราชสีมา ตั้งพระยามหาบุรุษ
เป็นที่พระยากำแพงสงครามภักดีอภัยพิริยประกรมพายุ เจ้าเมือง.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรรมมหาคไทย จ.ศ. 1245 เรื่อง เมืองนครราชสีมาให้แต่งกรรมการ
ขึ้นไปสืบราชการทัชช.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรรมมหาคไทย จ.ศ. 1246 เรื่อง เมืองนครราชสีมา ให้เกณฑ์ขุนหมื่น
ตัวเลกท่าทางตัดเสาโทรเลข.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรรมมหาคไทย จ.ศ. 1247 เรื่อง เมืองนครราชสีมา ให้เกณฑ์คนแลข้าง
เพิ่มเติมให้พระศรีสิทธิสงคราม นายทองคำมหาคเล็ก ท่าทางสายโทรเลข.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรรมมหาคไทย จ.ศ. 1247 เรื่อง เมืองนครราชสีมา นำตั้งเงินชู้เป็นที่
ขุนหินจกาศเจ้ากาศมิน.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรรมมหาคไทย จ.ศ. 1248-1249 เรื่อง เมืองนครราชสีมา คอบราช
ขอเกณฑ์เลขกองข้างคอบระงับปราบปรามโจรผู้ร้าย และรักษาเสาโทรเลข.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรรมมหาคไทย จ.ศ. 1249-1250 เรื่อง เมืองนครราชสีมา ให้เกณฑ์
กรรมการขุนหมื่นไพร่อกตัดไม้ซอมแซมกำแพง ประตูเมือง กับให้จ่ายเช่าให้กอง
ลาดตระเวนและรักษาสายโทรเลข.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรรมมหาคไทย จ.ศ. 1250 เรื่อง เมืองนครราชสีมา ให้ทำบัญชีขุนหมื่น
และไพร่สักถูกหมื่น เมืองนครราชสีมากับให้คุมตัวอำมมอญผู้ร้ายปล้นส่งกรุงเทพฯ.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรรมมหาคไทย จ.ศ. 1250 เรื่อง เมืองนครราชสีมา นำตั้งเงินเป็งเป็นที่
ขุนหินจกาศเจ้ากาศมิน.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรรมมหาคไทย จ.ศ. 1251 เรื่อง เมืองนครราชสีมา นำตั้งเงินบูเป็นที่
ขุนหินจกาศเจ้ากาศมิน.
- ร.5 เอกสารเขียนเล่มกรรมมหาคไทย จ.ศ. 1252 เรื่อง พระภิเรนทรเทพ คอบพระราชทานพระ
บรมราชานุญาตผูกพันเสมาวัดทุ่งสว่างให้พระภิเรนทรเทพข้าหลวงปักปันเขตแดนที่กว้าง

ชาวใหญ่ถูกต้องตามใบอนุญาต.

2) เอกสารกระทรวงมหาดไทย

- ร.5 ม.2.3/4 พระราชหัตถเลขาถึงที่ประชุมเสนาบดี เรื่องส่งเปลี่ยนข้าหลวงหัวเมืองลาวกา.
 ร.5 ม.2.11/10 รายงานการประชุมข้าหลวงเทศาภิบาล(ครั้งที่6) วันที่ 8 กันยายน ร.ศ.120.
 ร.5 ม.2.11/13 รายงานการประชุมเทศาภิบาล แผนกโยธา เรื่องจะจัดการโยธาในหัวเมือง
 วันที่ 11 กันยายน ร.ศ.126.
 ร.5 ม.2.12ก/1 ใบบอกเมืองนครราชสีมา (ใบบอกกันยายน 95 - มีนาคม 103).
 ร.5 ม.2.12ก/4 บอกเมืองนครราชสีมา (มีนาคม ร.ศ.103 - ธันวาคม ร.ศ.105).
 ร.5 ม.2.12ก/14 บอกเมืองนครราชสีมา (มีนาคม ร.ศ.103 - ธันวาคม ร.ศ.105).
 ร.5 ม.2.14/14 พระพรหมภิบาลไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา.
 ร.5 ม.2.14/16 รายงานมณฑลนครราชสีมา.
 ร.5 ม.2.14/17 กรมหลวงดำรงราชานุภาพไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑล
 อุดรธานี.
 ร.5 ม.2.14/19 พระยาจำแลมบดี ไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา.
 ร.5 ม.2.14/65 รายงานประจำศก 114 รายงานการบัญชาราชการในมณฑลนครราชสีมา
 ของพระยาประสิทธิ์ศิลปการ.
 ร.5 ม.2.14/66 เรื่อง กรมหมื่นดำรงเสด็จขึ้นไปตรวจเมืองนครราชสีมา เห็นว่าการชำระ
 ความที่โรงศาลยังไม่เรียบร้อย.
 ร.5 ม.2.14/67 รายชื่อผู้ใหญ่บ้านเลจจำนวนพระสงฆ์สามเณรอยู่ในเมืองนครราชสีมา.
 ร.5 ม.3.4/5 เข้ายากหนักแห่งแลห้ามจำหน่ายเข้าไม้ให้ออกจากหัวเมืองในมณฑลนคร
 ราชสีมา พ.ศ.2454-2455.
 ร.5 ม.12.2/4 สุขาภิบาลตำบลโพกลาง เมืองนครราชสีมา.
 ร.5 ม.15.1/7 สะพานในมณฑลนครราชสีมา (พ.ศ.2453-2463).
 ร.5 ม.46/1 หนังสือราชการมหาดไทย บอกข้าหลวงเมืองนครราชสีมา.
 ร.5 ม.46/3 เรื่อง กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์จัดการทางเมืองนครราชสีมา.
 ร.5 ม.46/4 เรื่องราชการเมืองนครราชสีมา.
 ร.5 ม.46/6 เรื่องรายงานคนจัตราราชการแลก่อสร้างมณฑลนครราชสีมา.

- ร.5 ม.46/7 เรื่อง กรมหมื่นสรรพสิทธิ์เสด็จขึ้นไปเมืองนครราชสีมา ศก112.
- ร.5 ม.46/10 รายงานจัดการต่างๆทางมณฑลนครราชสีมา.
- ร.5 ม.14/16 เรื่อง หนังสือพระยาจำเริญบดินทรราชานวาทไค้ขึ้นไปถึงเมืองนครราชสีมา
และว่าไค้ตรวจการอำเภอต่างๆ.
- ร.5 ม.2014/13 พระพรหมวิบาลออกไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา.
- ร.6 ม.1/7 ความเห็นบำรุงการสินค้าในมณฑลนครราชสีมาแลเรื่องจะท่ารถไฟไปในมณฑลอุดร.
- ร.6 ม.12.2/5 สุขาภิบาลตำบลโพกลางแลตำบลในเมือง เมืองนครราชสีมา.
- ร.6 ม.20/4 รายงานราชการมณฑลร้อยเอ็ด.
- ร.6 ม.26/3 รายงานอุปราชาภาคอีสานจัดการบำรุงทางน้ำทางบกในท้องที่ภาคอีสาน.

3) เอกสารกระทรวงโยธาธิการ

- ร.5 ธธ.5.1/24 ความเห็นเรื่องสร้างทางรถไฟในราชอาณาจักร.
- ร.5 ธธ.5.1/42 คำโดยสารรถไฟ.
- ร.5 ธธ.5.1/52 รายงานกองจัดการครั้งที่9 กล่าวด้วยการเดินรถไฟหลวงในกรุงสยาม
ประจำศก 124.
- ร.5 ธธ.5.6/1 เรื่องรถไฟสายนครราชสีมา.
- ร.5 ธธ.5.6/15 รายงานเรื่องทางรถไฟที่คิดจะสร้างขึ้น ตั้งแต่เมืองนครราชสีมาถึงหนองคาย.
- ร.5 ธธ.5.6/16 คำมีสเตอร์เบทเก เจ้ากรมรถไฟ อานกราบถวายบังคมทูลพระกรุณาพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เมื่อเวลาเสด็จมาเปิดทางรถไฟในวันที่ 26 มีนาคม
ร.ศ.115.
- ร.5 ธธ.5.6/47 รายงานกองจัดการครั้งที่6 กล่าวด้วยการเดินรถไฟหลวง(สายนครราชสีมา
แลลพบุรี) ประจำศก 121.
- ร.5 ธธ.5.6/48 รายงานกองจัดการครั้งที่7 กล่าวด้วยการเดินรถไฟหลวง ประจำศก 122.
- ร.5 ธธ.9/88 ทำทานบ ถนน สะพาน ในมณฑลนครราชสีมา (12 มีนาคม ร.ศ.121 - 19
ธันวาคม ร.ศ.128).
- ร.5 ธธ.9/106 เรื่องจะตัดทางช่องตะโก.

4) เอกสารกระทรวงเกษตรธิการ

- ร.5 กษ.3.2/5 เรื่อง เก็บเงินค่านาเมืองนครราชสีมา.
- ร.5 กษ.7/1 พระราชบัญญัติ(สัควาหนะ)ต่างๆ ร.ศ.110.
- ร.5 กษ.8/1 รายงานพระองค์เพ็ญ รายงานมิสเตอร์โตยามะ เรื่องการทำไหม.
- กส.1/182 เรื่อง กรมรถไฟส่งรายงานการเดินรถไฟของกรุงเทพฯในระหว่างปี 120.
- กส.1/795 เรื่อง รายงานประชุมข้าหลวงเทศาภิบาล ศก 129.
- กส.1/1967 เรื่อง มณฑลนครราชสีมา ส่งรายงานหลวงธราทรพิทักษ์ตรวจการหาเลี้ยงชีพของราษฎร และหาเงิน ฎกระทรวงว่าถ้าต่อไปรายงานเรื่องบิณฑบาตเลขคูเหมืองแล้ว ให้ส่งแผนที่ประกอบ.
- กส.1/2229 มณฑลนครราชสีมาส่งรายงานหลวงธราทรพิทักษ์ซึ่งไปดูหาเงินที่ท่าบ่อท่ากระโดน ระหว่างท้องที่อำเภอโนนวิเศษและอำเภอโนนลาวซึ่งราษฎรแย่งน้ำกันทำนา.
- กส.1/2434 เรื่อง มณฑลนครราชสีมาส่งรายงานตรวจการทำนา, ทำนบ, โรคสัตว์ ของ นายจาง หัสดีธรรม.
- กส.1/2954 เรื่อง มณฑลนครราชสีมา ส่งรายงานแผนกเกษตรประจำปี พ.ศ.2463.
- กส.1/3760 เรื่อง มณฑลนครราชสีมาส่งรายงานตรวจการของนายจาง หัสดีธรรม พนักงานเกษตร.
- กส.1.2/83 เรื่อง มณฑลนครราชสีมา ส่งรายงานตรวจการทำนาของราษฎรตำบลพุดรา แลไค้ตรวจจัดการซ่อมแซมทำนบคลองบริบูรณ์คลองระกำท้องที่อำเภอเมืองนครราชสีมา ของพระชนูปการกิจ เกษตรมณฑล แลไค้ส่งบัญชีผู้ออกเงินช่วยเหลือการทำนบส่งแผนที่แปลนที่ทำนบกับรูปถ่ายทำนบ ฎกระทรวงไค้พิจารณาที่ราษฎรไค้ วัตถุประสงค์สร้างทำนบตำบลพุดราแล้ว เห็นว่าทำถูกต้องตามวิชาการช่างโดยมาก.
- กส.1.2/231 รายงานตรวจการเกษตรมณฑลนครราชสีมา(แผนกเพาะปลูก).
- กส.13/261 เรื่อง กรมเพาะปลูก ขออนุญาตเปลี่ยนแปลงการสอนที่เมืองนครราชสีมา.
- กส.13/546 เรื่อง รายงานกองช่างใหม่มณฑลนครราชสีมา ประจำปีรัตนโกสินทร์ศก 129.
- กส.13/735 เรื่อง มณฑลนครราชสีมาส่งรายงานของกองเกษตร ประจำปี พ.ศ.2455.
- กส.13/743 เรื่อง มณฑลนครราชสีมา ส่งรายงานตรวจการอำเภอพันชนะ อำเภอจันทึก ของนายพูน (คอนที้).

กส.13/1112 เรื่องเทศาภิบาลนครราชสีมา ส่งสำเนารายงานของขุนชำนาญไปตรวจการเพาะ
ปลูกและการทำนาหาเลี้ยงชีพของราษฎรในท้องที่อำเภอปักธงชัย.

กส.13/1476 เรื่อง มณฑลนครราชสีมา บอกรื้อสิ่งค้ำเป็นโรคระบาด ขอเงินเบิกชีรำ, ยา
และขอแพทย์ไปจัดการป้องกัน.

กส.13/1698 สัตว์เป็นโรค จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ.2465.

5) เอกสารกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

ร.5 ค.14.2ก/36 ภาษีสุกรมณฑลต่างๆ.

ร.5 ค.17.2/1 เรื่อง ภาษีขาเข้าขาออกแลภาษีเงินเมืองหลวงพระบาง แลนครราชสีมา.

6) เอกสารกระทรวงคมนาคม

ร.6 คค.5/20 รายงานประจำปี ฉบับที่ 22 ว่าด้วยกิจการงานของกรมรถไฟหลวงประจำปี
พุทธศักราช 2461.

7) เอกสารกระทรวงนครบาล

ร.6 น.19/35 รายงานประชุมอุปราชาและสมุหเทศาภิบาล พ.ศ.2467.

8) เอกสารส่วนบุคคล

สบ.1/15 รายงานตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา และมณฑลภาคพายัพ พ.ศ.2458.

2. เอกสารชั้นต้นที่พิมพ์แล้ว

ก) เอกสารภาษาไทย

โคธราชจากหน้าต่างรถไฟ. (ที่ระบุในคราวเสด็จพระราชดำเนินโดยทางรถไฟสายตะวันออก
เฉียงเหนือไปยังนครราชสีมา พ.ศ.2464) [ม.ป.ท.] .

ซิมเมอร์แมน, คาร์ล ซี. การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งสยาม. แปลโดย ซิม วีระไวทยะ.

กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2525.

ไซเคนฟ้าเคน, พันตรี. เรื่องเหี้ยที่ต่างๆภาค 6 เหี้ยในเมืองพินายในจังหวัดนครราชสีมา.

แปลโดย ประสพ อรรถดุษฎี. พระนคร : กรมศิลปากร, 2497 (กรมศิลปากร

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ขุนประมวล รอดกรรม ๗ เมรุวัดสังเวชวิทยาราม
วันที่ 17 เมษายน พ.ศ.2497).

คำรกราชานุกาพ, สมเด็จพระมหา. ตำนานเงินตรา. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ
นากร, 2474.

_____ . นิทานโบราณคดี. อนุบุรี : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, 2514.

_____ . เรื่องเที่ยวที่ต่างๆ ภาคที่ 4 ว่าด้วยเที่ยวมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑล
ร้อยเอ็ด. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒนากร, 2466 (มหาอำมาตย์ตรี พระยา
ธรรมสารเนตรวิเชตภักดี พิมพ์ในงานปลงศพสนองคุณ หม่อมชวา บุณนาค ผู้มารดา
เมื่อปีกุน พ.ศ.2466).

_____ . เที่ยวตามทางรถไฟ. พระนคร : กรมศิลปากร, 2498.

เทศาภิบาล. เล่ม 9 แผ่นที่ 54 ลงวันที่ 1 กันยายน ร.ศ.129.

पालเลอแก้ว, สังฆราช. เล่าเรื่องกรุงสยาม. แปลโดย สันต์ พ.โกมลบุตร. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2506.

เพชรป่าณี, พระยา. จดหมายเหตุเรื่องมณฑลนครราชสีมา พ.ศ.2467. พระนคร :
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒนากร, 2468.

แมคคาร์ธีย์, เจมส์. "บันทึกการสำรวจและบุกเบิกในแถบสยาม." แปลโดย ร.ช.หญิงสุมาลี
วิระวงศ์. วารสารแผนที่. พิเศษ(กรกฎาคม 2524 - มิถุนายน 2526) :
68-70.

เวงค์, เคลาส์ และโรสเซ็นแบร์ก เคลาส์. ผู้รวบรวม. เยอรมันมองไทย. กรุงเทพฯ
มหานคร : สำนักพิมพ์เคล็คไทย, 2520.

ศิลปากร, กรม. รวมเรื่องเมืองนครราชสีมา. นครราชสีมา : สำนักพิมพ์ประจักษ์วิทยา,
2511 (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางบุญเหลือ พลราชกูร์บัวรุ่ง ณ เมรุ
สนามมิตร วัดแจ้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา วันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2511).

สิทธิ ศรีสยาม. นิราศหนองคาย วรรณคดีที่อุทิศให้. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พื้นอง
แสงธรรม, 2518.

ข) เอกสารภาษาอังกฤษ

Thailand, Ministry of Finance. Statistical Year Book of the Kingdom
of Siam. Volume 3. [n.p.] : The Department of General
Statistics, 1918.

Thailand, Ministry of Finance. Statistical Year Book of the Kingdom of Siam. vol.8. [n.p.] : The Department of General Statistics, 1923.

_____ . Statistical Year Book of the Kingdom of Siam. vol.12. [n.p.] : The Department of General Statistics, 1927.

ช. เอกสารขึ้นรอง

1. วิทยานิพนธ์

นันทิยา สว่างวุฒิธรรม. "การควบคุมกำลังคนในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการจกการเกณฑ์ทหาร พ.ศ.2325-2448." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. "การปราบช้อและการเสียคนแคน พ.ศ.2431." วิทยานิพนธ์ปริญญามหา บัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2509.

ประบุษ ทรัพย์สาร. "วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ ไทย พ.ศ.2394-2475." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

พรเพ็ญ ชันตระกูล. "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า อยู่หัว." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

พวงไข่มุกข์ คุณารัตนพุกข์. "ความสำคัญของเมืองนครราชสีมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411-2453)." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหา บัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

สมชาย หลังหมอยา. "ปัญหาชาวนาและนโยบายของรัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

อรรรรณ นพการา. "การปรับปรุงการปกครองและความขัดแย้งกับฝรั่งเศสในมณฑลอุดร ะหว่าง พ.ศ.2436-2453." ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติ

ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520.

อัญชลี สุสายัณห์. "ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่และผลกระทบต่องสังคมไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

2. หนังสือและบทความในหนังสือ

เกื้อกุล ชินของอนันต์. การพัฒนาการคมนาคมทางบกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2520.

จอห์นสัน, เควิก บรูซ. สังคมชนบทและเศรษฐกิจที่ขึ้นอยู่กับข้าวในประเทศไทย ค.ศ. 1880-1930. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร. เชียงใหม่ : หอจดหมายเหตุหนังสือ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2528.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, บรรณาธิการ. วิวัฒนาการทุนนิยมไทย. กรุงเทพมหานคร : สารศึกษาการพิมพ์, 2523.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ. เศรษฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2524.

ญาคา ประภาพันธุ์. ระบบเจ้าภาษีนายอากรสมัยกรุงเพชวสุคนธ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2517.

เต็ม วิชาคย์พจนกิจ. ประวัติศาสตร์อีสาน. 2 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2513.

ทวีศิลป์ สิววัณณะ. "การผลิตและการค้าข้าวในภาคกลางตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 (พ.ศ. 2411-2475)." ใน ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484, หน้า 263-301 ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. วัฒนธรรมกฎหมายกับวรรณกรรมคันทรินโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.

ปิยะฉัตร ปิตะวารณ. ระบบไพร่ในสังคมไทย พ.ศ. 2411-2453. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

- ไพฑูริย์ มีฤศล. การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสาน พ.ศ.2436-2453. กรุงเทพมหานคร :
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2517.
- มงคลประศาสน์, ชุน. คำรกรหาंना. พระนคร : โรงพิมพ์เทพศิรินทร์, 2471.
- มานิต วัลลิโกคม. นำเหี่ยวพินายและโบราณสถานในจังหวัดนครราชสีมา. พระนคร :
ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิพร, 2502.
- โยชิอากา, โทชิฮารุ. ผู้เี่ยวชาญค้ำกันการผลัดใหม่ชาวญี่ปุ่นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2525.
- ระลึก ธาณี. อุบลราชธานีในอดีต(2335-2475). กรุงเทพมหานคร : สำนักงานศึกษา
ธิการจังหวัดอุบลราชธานีจัดพิมพ์เผยแพร่, 2524.
- สวาท เสนาณรงค์. ภูมิศาสตร์ประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช,
2521.
- สิริลักษณ์ สักดิ์เกรียงไกร. ต้นกำเนิดของชนชั้นนายทุนในประเทศไทย(พ.ศ.2398-2453).
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2524.
- สุวิทย์ ไทพยวัฒน์. วิวัฒนาการเศรษฐกิจชนบทในภาคกลางของประเทศไทยระหว่างพ.ศ.
2394-2475. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ม.ป.ป.
- อภิศักดิ์ โสมอินทร์. ภูมิศาสตร์อีสาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พรศักดิ์แอนแอสโซซิเอท,
2522.

3. บทความจากวารสาร

- ทวีศิลป์ สิววัฒน์. "การเคลื่อนย้ายแรงงานอีสานเข้าสู่ส่วนกลางในอดีต." วารสารธรรม
ศาสตร์. 3(กันยายน 2525) : 56-65.
- หามาเบ็, ซีเกฮารุ. "การชลประทานเพื่อการเกษตรในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย."
วารสารธรรมศาสตร์. 5(ตุลาคม 2518-มกราคม 2519) : 73-77.
- เนติศักดิ์ ปอศรี. "ลักษณะภูมิศาสตร์ของลุ่มน้ำมูล." วารสารภูมิศาสตร์. 4(พฤศจิกายน
2522) : 48-49.
- สารตามคณาภิบาล, พระยา. "สภาพอีสานเมื่อ 45 ปีก่อน." มหาคไทย. 3(พฤศจิกายน
2521) : 14-20.

4. หนังสือภาษาอังกฤษ

Ingram, James C. Economic Change in Thailand since 1850. California: Stanford University Press, 1955.

5. เอกสารอื่นๆ

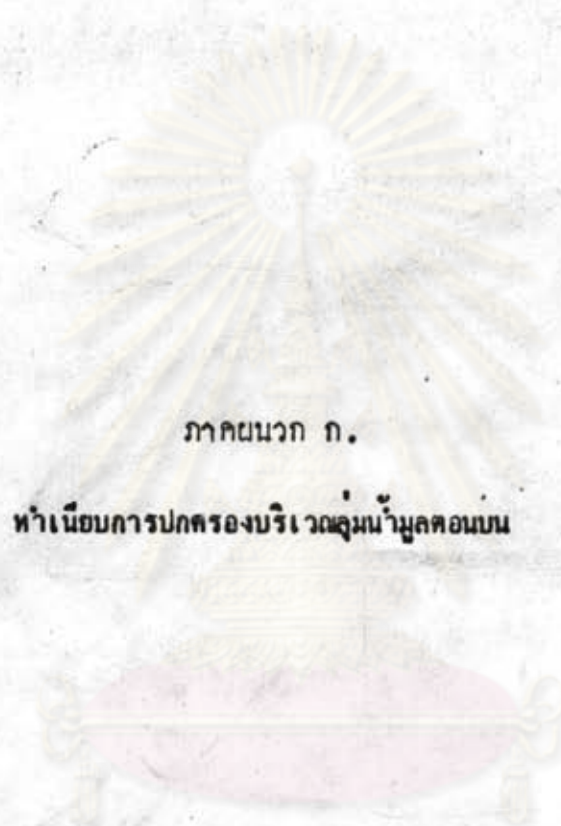
ฉัตรทิพย์ นาดสุภา. "เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต." เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น" จักโคยสมาคมประวัติศาสตร์ ร่วมกับภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2527.

ชุมพล แนวจำปา. "ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนบน พ.ศ. 2443-2468." บทความเสนอต่อที่ประชุมสัมมนาผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับอีสานศึกษา "ประวัติศาสตร์และวรรณกรรม" 4-6 กรกฎาคม 2527 ณ วิทยาลัยครุนครราชสีมา.

สมชาย นิลอาทิ. "เรือนเหี้ย : เรือนพักผู้ยากไร้หรือ." บทความเสนอต่อที่ประชุมสัมมนาผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับอีสานศึกษา "ประวัติศาสตร์และวรรณกรรม" 4-6 กรกฎาคม 2527 ณ วิทยาลัยครุนครราชสีมา.

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

ทำเนียบการปกครองบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนบน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทำเนียบการปกครองบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนบน

ในปี พ.ศ. 2433 รัฐบาลที่กรุงเทพฯ ได้จัดรูปการปกครองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเสียใหม่เพื่อความสะดวกในการเข้าควบคุมดูแลหัวเมืองในบริเวณนี้ให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น ด้วยการรวบรวมเอาหัวเมือง เอก โท ทวี และจัตวา เข้าด้วยกัน แล้วแบ่งการปกครองออกเป็น 4 กองใหญ่ มีข้าหลวงกำกับการปกครองกองละ 1 คน ดังนี้

1. หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งที่ทำการอยู่ที่นครจำปาศักดิ์
2. หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งที่ทำการอยู่ที่เมืองอุบลราชธานี
3. หัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ ตั้งที่ทำการอยู่ที่เมืองหนองคาย

(หัวเมืองลาวฝ่ายเหนือในตอนนี้รวมเอาบุรีรัมย์ และนางรองอยู่ด้วย แต่ในตอนที่เมืองทั้งสองได้มารวมอยู่ในมณฑลนครราชสีมา)

4. หัวเมืองลาวฝ่ายกลาง ประกอบด้วยเมืองเอก 3 หัวเมือง ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ และหัวเมืองโท ทวี จัตวา อีก 16 หัวเมืองขึ้นกับหัวเมืองเอก ได้แก่เมืองนครราชสีมา พิมาย รัตนบุรี นครจันทิก บักขงชัย พุทไธสง ตลุง (ประโคนชัย) สูงเนิน กระโทก (โชคชัย) พันชนะ (กันชุนทก) สันเทียะ (โนนไทย) กลาง (โนนสูง) นอก (บัวใหญ่) ชนบท ชัยภูมิ จตุรัส บำเหน็จณรงค์ ภูเขียว และเกษตรสมบูรณ์

หัวเมืองทั้ง 4 กองนี้ ขึ้นตรงต่อพระยามหาอำมาตยาธิบดี (หรุ่น ศรีเพ็ญ) ข้าหลวงใหญ่เมืองนครจำปาศักดิ์¹

ในตอนปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พวงไข่มุกข์ คุณารัตนพุกข์ ได้กล่าวถึงเมืองต่าง ๆ ในมณฑลนครราชสีมาไว้ดังนี้

¹ พวงไข่มุกข์ คุณารัตนพุกข์, "ความสำคัญของเมืองนครราชสีมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453)," (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 101.

1. เมืองนครราชสีมา แบ่งเป็น 10 อำเภอ คือ

อำเภอเมืองนครราชสีมา
 อำเภอสันติสุข (โนนไทย)
 อำเภอกระโทก (โชคชัย)
 อำเภอนอก (บัวใหญ่)
 อำเภอเมืองนครจำปาศักดิ์
 อำเภอพันชนะ (กานชนบท)
 อำเภอเมืองปักธงชัย
 อำเภอพิมาย
 อำเภอสูงเนิน
 อำเภอกลาง (โนนสูง)

2. เมืองบุรีรัมย์ แบ่งเป็น 5 อำเภอ คือ

อำเภอเมืองบุรีรัมย์
 อำเภอเมืองนางรอง
 อำเภอเมืองประโคนชัย
 อำเภอเมืองพุทไธสง
 อำเภอเมืองรัตนบุรี

3. เมืองชัยภูมิ แบ่งเป็น 4 อำเภอ คือ

อำเภอเมืองชัยภูมิ
 อำเภอเมืองจตุรัส
 อำเภอเมืองภูเขียว
 อำเภอเมืองเกษตรสมบูรณ์¹

---

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 118 - 119.

ให้รวมหัวเมืองเอก 3 หัวเมืองขึ้นต่อกรุงเทพฯ หัวเมืองโท ตรี และจัตวา อีก 16 หัวเมือง ขึ้นต่อหัวเมืองเอก รวมเป็น 19 หัวเมือง ดังนี้

ลำดับที่	นามเดิมบ้าน	ตั้งเป็นเมือง	เมื่อ พ.ศ.	หมายเหตุ
1.	เมืองเสมาหรือคอนราช	นครราชสีมา	2200	ขึ้นกรุงเทพฯ ในตอนหลังสร้างในสมัยพระนารายณ์มหาราช
2.	ปราสาทพนมกลาง	พิมาย	1500	ขึ้นนครราชสีมา
3.	กุกหวาย	รัตนบุรี	2306	"
4.	จันทัก	นครจันทัก	2231	"
5.	บัก	บักขงชัย	2310	"
6.	หมากเฟืองหัวแรก	พุทไธสง	2310	"
7.	ตะลุมคอ	ตะลุง (ประโคนชัย)	2329	"
8.	สูงเนิน	สูงเนิน		"
9.	กระโทก	โชคชัย		"
10.	พันชนะ	กานชุนทก	2340	"
11.	โนนลาว	สันเทียะ		"(ต่อมา เปลี่ยนเป็น อ.โนนไทย)
12.	โนนวิค	กลาง		"(อ.โนนสูง)
13.	บัวใหญ่	นอก		" (อ.บัวใหญ่)
14.	หนองแก้ว (หรือบึงแก้ว)	ชนบท	2335	"(ภายหลังขึ้นขอนแก่น)
15.	หนองบัวโนนปกติ (หรือบ้านหินตั้ง)	ชัยภูมิ	2374	ขึ้นชนบท(บ้านหินตั้งนี้ ย้ายเมื่อ พ.ศ.2406 สมัยพระภักดีชุมพล (ที) เป็นเจ้าเมือง

¹ไพฑูริย์ มีกุลศด. การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสาน พ.ศ.2436-2453 (กรุงเทพฯ มหานคร : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2517), หน้า 20 - 22.

ลำดับที่	นามเดิมบ้าน	ตั้งเป็นเมือง	เมื่อ พ.ศ.	หมายเหตุ
16.	แก้วจุก	จักรีส (เมืองสีมู่ม)	2352	ขึ้นชนบท ต่อมาขึ้นชัยภูมิ
17.	ชวน	บ้านเหน็จจรงค์	2354	ขึ้นชัยภูมิ
18.	ลาภ	ภูเขียว	2340	ขึ้นกรุงเทพฯ ต่อมาขึ้นนครราชสีมา ย้ายมาจากบ้านลาภมาตั้งที่บ้านดักบัง ปัจจุบันคืออำเภอภูเขียว
19.	ยาง	เกษตรสมบูรณ์		ขึ้นภูเขียว ตั้งในรัชกาลที่ 3 ไม่ทราบปีใด

ศูนย์วิทยพัชกร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำหรับนางรอนั้นขึ้นกับบุรีรัมย์ ขณะนั้นยังอยู่ในอาณาเขตปกครองของหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ (ที่หนองคาย) โดยตั้งบ้านโนนม่วง เป็นเมืองบุรีรัมย์ ในปี พ.ศ. 2318 สมัยธนบุรี ตั้งบ้านนระรองเป็นเมืองนางรอง พ.ศ. 2334

ทำเนียบห้องที่

มณฑลนครราชสีมา

เมืองนครราชสีมา 1 เมืองบุรีรัมย์ 1 เมืองไชยภูมิ 1

เมืองนครราชสีมา

10 อำเภอ 124 ตำบล

1. อำเภอเมืองตั้งที่ว่าการอำเภอในเมืองนครราชสีมา มี 18 ตำบล

1. ตำบลประตูชัยณรงค์	10. ตำบลหมื่นไวย
2. ตำบลพยับ	11. ตำบลโพนกรัง
3. ตำบลหัวทะเล	12. ตำบลโคกสูง
4. ตำบลมะเวิงใหญ่	13. ตำบลพุกทรา
5. ตำบลพะเนา	14. ตำบลโพธิ์กลาง
6. ตำบลบ้านโพธิ์	15. ตำบลหนองจระบก
7. ตำบลหนองงูเห่า	16. ตำบลบุรีใหญ่
8. ตำบลบ้านเกาะ	17. ตำบลบ้านใหม่
9. ตำบลจอหอ	18. ตำบลโคกกรวด

2. อำเภอสูงเนินตั้งที่ว่าการอำเภอบ้านสูงเนิน มี 14 ตำบล

1. ตำบลแกนท้าว	8. ตำบลเมืองเก่า
2. ตำบลมะเกลือใหม่	9. ตำบลโนนคำ
3. ตำบลสูงเนิน	10. ตำบลโป่งแดง
4. ตำบลมะเกลือเก่า	11. ตำบลขามทะเลสอ
5. ตำบลนากลาง	12. ตำบลมุงชีเหล็ก
6. ตำบลโค้งยาง	13. ตำบลโคกมะกอก
7. ตำบลกุ๊กจิก	14. ตำบลโป่งทะเล

3. อำเภอรัตนบุรีตั้งที่ว่าการอำเภอบ้านสีคิ้ว มี 7 ตำบล

1. ตำบลลาภบัวขาว	5. ตำบลบ้านหัน
2. ตำบลสีคิ้ว	6. ตำบลชนงพระ
3. ตำบลมุงลำไย	7. ตำบลไร่นองยาง
4. ตำบลกุดน้อย	

ทำเนียบท้องที่

4. อำเภอสันติสุข ตั้งที่ว่าการอำเภอที่บ้านสันติสุข มี 10 ตำบล

1. ตำบลโนนลาว	6. ตำบลพันคง
2. ตำบลคานจาก	7. ตำบลบ้านวัง
3. ตำบลสายออก	8. ตำบลพังเทียม
4. ตำบลกำมิ่ง	9. ตำบลค่างพลู
5. ตำบลสำโรง	10. ตำบลมะลิ่ง

5. อำเภอทันตระ ตั้งที่ว่าการอำเภอที่เมืองหาร มี 10 ตำบล

1. ตำบลเมืองหาร	6. ตำบลโคกรัก
2. ตำบลหนองบัวตะเกียด	7. ตำบลกุ่ม่วง
3. ตำบลกุกพิมาน	8. ตำบลสระจรเข้
4. ตำบลทันตระ	9. ตำบลก่านนอก
5. ตำบลบ้านเก่า	10. ตำบลก่านใน

6. อำเภอกลาง ตั้งที่ว่าการอำเภอที่บ้านโนน มี 12 ตำบล

1. ตำบลโนนวัด	7. ตำบลโตนก
2. ตำบลขามสะแกแสง	8. ตำบลบ้านใหม่
3. ตำบลขามเฒ่า	9. ตำบลมิ่ง
4. ตำบลทองหลาง	10. ตำบลสะเหลา
5. ตำบลโนนสูง	11. ตำบลจันทัก
6. ตำบลมะคัน	12. ตำบลก้านคล้า

7. อำเภอหนอง ตั้งที่ว่าการอำเภอที่บ้านทองหลางน้อย มี 14 ตำบล

1. ตำบลคอนตะหนัก	8. ตำบลกุกโพนธาตุ
2. ตำบลกุกจอก	9. ตำบลวังโพธิ์
3. ตำบลวังหิน	10. ตำบลแก่งสนามนาง
4. ตำบลเมืองคง	11. ตำบลโนนตาเถร
5. ตำบลบัวใหญ่	12. ตำบลประทาย
6. ตำบลตาจั่น	13. ตำบลตะกั่วป่า
7. ตำบลขามนอก	14. ตำบลบ้านปราง

ทำเนียบท้องที่

8. อำเภอพิมาย ตั้งที่ว่าการอำเภอในเมืองพิมาย มี 13 ตำบล
1. ตำบลในเมือง	8. ตำบลบ้านซุย
2. ตำบลประตูชัยณรงค์	9. ตำบลกระเบื้องนอก
3. ตำบลรั้งกาใหญ่	10. ตำบลบ้านชีวาน
4. ตำบลบ้านโบล	11. ตำบลกระเบื้องใหญ่
5. ตำบลท่าหลวง	12. ตำบลสำฤทธิ์
6. ตำบลประสุก	13. ตำบลหนองพลวง
7. ตำบลบ้านจิว	
9. อำเภอกระโทกตั้งที่ว่าการอำเภอที่บ้านกระโทกไค้ มี 13 ตำบล
1. ตำบลกระโทกเหนือ	8. ตำบลท่าอ่าง
2. ตำบลกระโทกไค้	9. ตำบลกานกะตา
3. ตำบลมิ่ง	10. ตำบลสีสุก
4. ตำบลพลับพลา	11. ตำบลชะเหนือ
5. ตำบลหัวกระบือ	12. ตำบลชะไค้
6. ตำบลท่าลาक्षा	13. ตำบลสระตะเคียน
7. ตำบลกานท่าจะหลุง	
10. อำเภอปักธงชัย ตั้งที่ว่าการอำเภอที่เมืองปักธงชัย มี 13 ตำบล
1. ตำบล เมืองปัก	8. ตำบลบ้านคุ่ม
2. ตำบลหลุมเช่า	9. ตำบลบ้านคอน
3. ตำบลสำโรง	10. ตำบลตะขบ
4. ตำบลบ้านจิว	11. ตำบลสะแกราช
5. ตำบลจะโป๊ะ	12. ตำบลนกออก
6. ตำบลบ้านโป่ง	13. ตำบลจิ้งหรีด
7. ตำบลตะกู	

มณฑลนครราชสีมา

เมืองบุรีรัมย์

5 อำเภอ 49 ตำบล

1. อำเภอเมืองบุรีรัมย์ตั้งที่ว่าการอำเภอในเมืองบุรีรัมย์มี 11 ตำบล

1. ตำบลบุรีรัมย์	7. ตำบลบ้านประสาท
2. ตำบลบ้านบัว	8. ตำบลบ้านกงพลอง
3. ตำบลสวายจิก	9. ตำบลบ้านพระครู
4. ตำบลบ้านสองชั้น	10. ตำบลบ้านตลาดโคโพธิ์
5. ตำบลห้วยราช	11. ตำบลบ้านทะเลเมนไชย
6. ตำบลบ้านยาง	

2. อำเภอนางรองตั้งที่ว่าการอำเภอในอำเภอนางรองมี 11 ตำบล

1. ตำบลนางรอง	7. ตำบลปะไทยวิน
2. ตำบลจะบวง	8. ตำบลชุมแสง
3. ตำบลถนนหัก	9. ตำบลปะคำ
4. ตำบลแพงพวย	10. ตำบลระหารทราย
5. ตำบลหนองปล่อง	11. ตำบลคาเป็ก
6. ตำบลยางลาว	

3. อำเภอประโคนชัย ตั้งที่ว่าการอำเภอในอำเภอประโคนชัย มี 6 ตำบล

1. ตำบลประโคนชัย	4. ตำบลบ้านจันทน์
2. ตำบลบ้านโคกมา	5. ตำบลบ้านมิ่งกุ
3. ตำบลบ้านไทร	6. ตำบลบ้านจรเข้มาก

ทำเนียบท้องที่

4. อำเภอรัตนบุรี ตั้งที่ว่าการอำเภอในเมืองรัตนบุรี มี 12 ตำบล

1. ตำบลรัตนบุรี	7. ตำบลบ้านแคน
2. ตำบลบ้านไผ่	8. ตำบลสมเ
3. ตำบลปากช่อง	9. ตำบลบ้านฝ่อ
4. ตำบลบ้านธาตุ	10. ตำบลไซ้ผ้า
5. ตำบลบ้านเบิก	11. ตำบลน้ำเขียว
6. ตำบลบ้านโนน	12. ตำบลบ้านแก

5. อำเภอพุทไธสง ตั้งที่ว่าการอำเภอในเมืองพุทไธสง มี 9 ตำบล

1. ตำบลพุทไธสง	6. ตำบลบ้านทองหลาง
2. ตำบลมะเพ็ญ	7. ตำบลบ้านนาโพธิ์
3. ตำบลบ้านจาน	8. ตำบลบ้านคู
4. ตำบลบ้านหินตั้ง	9. ตำบลบ้านคู
5. ตำบลบ้านเป่า	

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มณฑลนครราชสีมา

เมือง ไชยภูมิ

4 อำเภอ 50 ตำบล

1. อำเภอเมืองไชยภูมิ ทั้งที่ว่าการอำเภอในเมืองไชยภูมิ มี 15 ตำบล

1. ตำบลในเมือง	9. ตำบลโพนทอง
2. ตำบลเมืองเก่า	10. ตำบลบ้านจิว
3. ตำบลโพธิ์ใหญ่	11. ตำบลบ้านค่าย
4. ตำบลบ้านเด้า	12. ตำบลหนองนาแซง
5. ตำบลนาเสียว	13. ตำบลชีลอง
6. ตำบลบ้านครสวรรค์	14. ตำบลบ้านขั่วว
7. ตำบลบ้านยางหวาย	15. ตำบลตลาดแวง
8. ตำบลกุศุม	

2. อำเภอจักรีศ ทั้งที่ว่าการอำเภอในเมืองจักรีศ มี 16 ตำบล

1. ตำบลวังสีมา	9. ตำบลละหาร
2. ตำบลวังสีมา	10. ตำบลหนองบัวใหญ่
3. ตำบลบ้านขาม	11. ตำบลบ้านชวน
4. ตำบลหนองโชน	12. ตำบลบ้านศาล
5. ตำบลยางเครือ	13. ตำบลบ้านจิก
6. ตำบลกุศน้ำใส	14. ตำบลบ้านกลอย
7. ตำบลโนนทอง	15. ตำบลบ้านเพ็ก
8. ตำบลหนองบัวบาน	16. ตำบลสะเหลา

ทำเนียบท้องที่

3. อำเภอเกษตรสมบูรณ์ ตั้งที่ว่าการอำเภอที่บ้านลาภ มี 8 ตำบล

1. ตำบลบ้านแก้ง	5. ตำบลคอนสาร
2. ตำบลโนนคูณ	6. ตำบลหัวนา
3. ตำบลกุกเกาะ	7. ตำบลมูลกระบือ
4. ตำบลคอนไทย	8. ตำบลบ้านเป้า

4. อำเภอภูเขียว ตั้งที่ว่าการอำเภอที่บ้านดักปลั่ง มี 11 ตำบล

1. ตำบลดักปลั่ง	7. ตำบลบ้านแท่น
2. ตำบลไฮโหล	8. ตำบลบ้านเต่า
3. ตำบลบ้านหัน	9. ตำบลบ้านเพ็ก
4. ตำบลบ้านยาง	10. ตำบลกว้างโตน
5. ตำบลโนนภอก	11. ตำบลหนองบัวแดง

ศูนย์วิทยพัทยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : ทำเนียบท้องที่ มณฑลกรุงเก่า, ชุมพร, นครราชสีมา, นครไชยศรี, พิษณุโลก, เพชรบูรณ์, ภูเก็ต ร.ศ.121 (พ.ศ. 2445) มณฑลปัตตานี ร.ศ. 126 (พ.ศ.2450) กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2461 (คัดจากหอสมุดกรมพระยาคำรงราชานุภาพ)

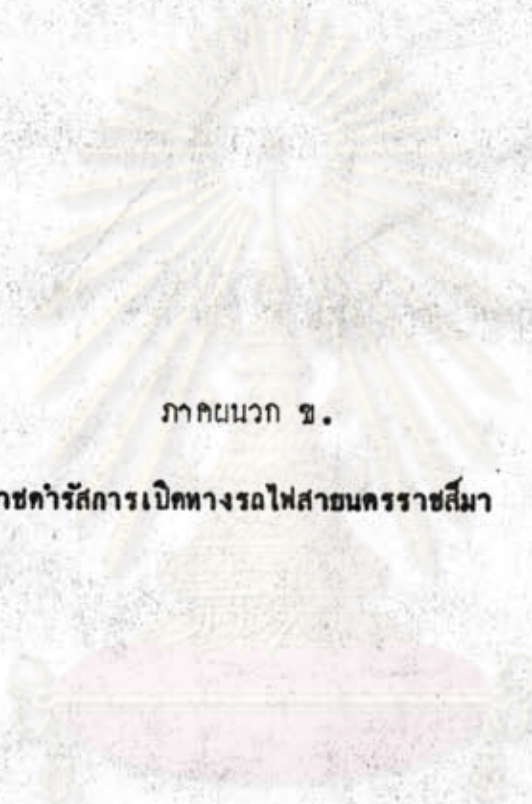
รายนามข้าหลวง ผู้ปกครอง เมืองนครราชสีมา ก่อนการปฏิรูปการปกครอง
พ.ศ.2435

1. พระพิเรนทรเทพ (ทองคำ สีหุโร) พ.ศ.2433
2. สมเด็จพระเจ้าองค์ยาเธอ กรมหมื่นสรรพรสทิธิประสงค์ พ.ศ.2434
3. พระยาประสิทธิ์ศีลการ พ.ศ.2434

ปลัดมณฑลทำหน้าที่ผู้ว่าราชการมณฑลนครราชสีมาภายหลังการปฏิรูปการ
ปกครอง

1. พระยากำแหงสงคราม (กาล สิงหนเสนี) พ.ศ.2439-2444
2. พระยารังสรรค์สารกิจ (เลื่อน ศรีเพ็ญ)
3. พระยาสุริยเกษ (จวบ สุวรรณทิศ) พ.ศ.2447-2448
4. พระยาวรวิชัยวุฒิกร (เลื่อง สนธิรัตน์) พ.ศ.2448-2449
5. พระยาบรมราชบรรหาร (สวัสดิ์ วิเศษศิริ) พ.ศ.2449-2453
6. พระชัยนฤนาท (ทองที) พ.ศ.2453-2455
7. พระเทพราชธานี (โหมก) พ.ศ.2455-2456
8. พระยศสุนทร (ศิริ เทพหัสดิน ณ อยุธยา) พ.ศ.2456-2458 ¹

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 141.

ภาคผนวก ข.

พระราชดำริการเปิดทางรถไฟสายนครราชสีมา

ศูนย์วิทยุโทรทัศน์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระราชดำริสการ เปิดทางรถไฟ
สายนครราชสีมา¹

เราคิดเห็นว่าวันนี้ ที่ได้เชิญให้มาเปิดทางรถไฟ อันเป็นสายสำคัญอย่าง
ที่หนึ่ง ในพระราชอาณาจักรของเรา นี้ ควรนับว่าเป็นวันอันเป็นมหามงคลสมัยวันหนึ่ง
ในรัชกาลของเราได้ แม้ว่าได้มีความซัดซังยากลำบากเป็นอันมากอย่างใด ๆ ที่ไม่
ได้คิดเห็นแต่ก่อนนั้น มาซัดซังวางไม่ให้ทางการรถไฟนี้สำเร็จบริบูรณ์เร็วขึ้นกว่าเวลานี้
อีกก็มิได้ บัดนี้ ก็พึงเป็นที่ยินดีของเราทั้งหลายได้แล้ว ว่าเป็นอันหมดสิ้นไปแล้ว แลใน
กาลที่สุดอันนี้ พระมหานครแห่งพระราชอาณาจักรของเรา ก็ได้มีทางตรงไปมาติดต่อกับ
นครเก่าแก่แก่โบราณของกรุงสยามเมืองหนึ่งแล้ว กับทั้งติดกับหัวเมืองของเรอบางเมือง
ที่เห็นได้ว่าจะเป็นการเจริญขึ้นไปในภายหน้าหลายเมืองด้วย ในการที่กระทำให้เป็นผล
สำเร็จขึ้นนี้ เราขอขอบใจเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ อันเป็นที่รักใคร่ของเรา แลขอ
แสดงความยินดีแลขอบใจอย่างยิ่งแก่ท่านทั้งหลายในกรมรถไฟทั้งสิ้น

ในไม่ช้าก็ไม่งานัก รถไฟที่คอยรับพวกเราอยู่บัดนี้ ก็จะได้เร็วรีไปตลอดทาง
ตอนซึ่งทำใหม่ ในตำบลที่เมื่อเร็ว ๆ นี้ คนเดินทางแลคนค้าขายทั้งหลายต้องไปมาอยู่
โดยลำบาก แลโดยความลำบากยากเย็นเช็ดใจตลอดในป่าอันหนึ่งซึ่งเพียงแค่อ้อมของป่า
นั้นก็ทำให้คิดเห็นเป็นความรอนอย่างเผาไฟ แลมีไอเป็นโรคร้ายติดต่อกันด้วย เมื่อถึง
ที่นั่นแล้ว เราก็จะคำนึงได้โดยความยินดีว่า ตั้งแต่บัดนี้สืบไป หนทางไปมาในระหว่าง
ประชาชนทั้งหลายที่เมืองนครราชสีมา ที่กรุงเก่า ที่กรุงเทพฯ กับตำบลทั้งปวงอันตั้ง
อยู่ในท่ามกลางแถบนี้ จะดีขึ้นได้เพียงไร ค่าใช้สอยเดินทางจะถูกลงกว่าแต่ก่อนเท่า
ไร แลจะไม่เป็นที่น่ากลัวอันตรายเหมือนแต่ก่อนเพียงไรด้วยแล้ว แลจะเห็นได้เหมือน
กันว่าจะเป็นการสะดวก แลมีผลขึ้นได้อีกเพียงไร ในการที่จะไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

¹วันที่ 11 พฤศจิกายน ร.ศ.119 (พ.ศ.2443)

ทำการเพาะปลูกทำการค้าขายอย่างใด ๆ ในแถบที่ใกล้กับทางรถไฟหนึ่งแห่งหนึ่งแห่งใด เหมือนกันหมด แต่ในขณะที่เดียวกัน เมื่อไปถึงบ้านนั้น เราก็จะไปมีความสลกจิตอันหนึ่ง เมื่อรำพึงถึงชีวิตของคนทั้งหลาย ซึ่งต้องเสียไปเป็นอันมากในระหว่างเวลาที่ก่อสร้างทำการอันหนักอึ้งยิ่งในทางคอนกรีต อันนี้แลเป็นสิ่งซึ่งนับว่าเป็นราคาอย่างสูงที่สุด ซึ่งต้องเสียไปสำหรับให้ทางรถไฟอันเป็นประโยชน์

เรามีความสลกใจนัก กวายนิเณยแลพนักงานอื่น ๆ อันมีความพยายามมาก ผู้ซึ่งเราได้เคยเห็นกระทำมาตั้งแต่แรกโดยความอุทิศแล้วนั้น ไม่ได้มาอยู่เห็นการงานที่ทำไว้ได้โดยสำเร็จบริบูรณ์ ณ ที่นี้ด้วย เรายังมีความระลึกถึงคุณความดีของเขาทั้งหลายเหล่านี้อยู่ทุก ๆ คน มีเป็นต้น คือ มิสเตอร์เบทเก เจ้ากรมรถไฟคนเก่า ผู้มีชื่อเสียงอันปรากฏผู้มีใจดีต่อสิ่งที่ชอบแลผู้มีความรักยิ่งนัก

เราหวังใจว่า ทางรถไฟสายนี้ที่ฝ่ายเราได้ทำสำเร็จ เพราะความแคล่วคล่องว่องไวแลความพยายามต่อกรงานของนิเณย แลพนักงานชาวต่างประเทศทั้งหลายซึ่งรับราชการอยู่เป็นอันมากขณะนี้แล้วคงจะกระทำให้ผลเหมือนกัน ให้ประชาชนคนของเราเจริญขึ้น ในความแคล่วคล่องว่องไว แลในความพยายามต่อกรงาน เหมือนกับเช่นทางรถไฟ โค้ดกระทำให้เกิดขึ้นในประเทศอื่น ๆ แล้ว เราหวังใจอีกด้วยว่า เมื่อประชาชนได้ค้นหาไปมาถึงกันมากยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนโดยมีทางรถไฟใช้ได้ง่ายแล้วคงจะกระทำน้ำใจที่มีความรักใคร่ซึ่งกันและกันนั้นก็ดี แลความรักบ้านเมืองของตนด้วยก็ดี ให้แข็งแรงยิ่งขึ้นอีก แลเมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว คงจะเป็นที่อุกหนุนแลกระทำให้เจ้าแผ่นดินของตนรีบเร่งขยายทางรถไฟ แลไปในภูมิภาคแห่งอื่น ๆ ในกรุงสยามนี้ด้วย

เราขอประกาศว่า ตั้งแต่วันนี้สืบไป ให้เปิดทางรถไฟตั้งแต่กรุงเทพฯ ถึงเมืองนครราชสีมาสายนี้ สำหรับรับใช้กิจการของคนทั้งปวงเทอญ.

ภาคผนวก ก.

รายชื่อพระหลวงราษฎรไทยจีนที่ขอพระราชทานกุลเกลาฯ ดวาทเงินในราชการทัต ร.ศ. 112

ศูนย์วิทยุวิทยุ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ 44/622

ศาลาว่าการมหาดไทย

วันที่ 11 เดือน มิถุนายน ร.ศ.116

ทูล พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าประวิศว์โณคม

ราชเลขาธุการ ขอใ้เกล้าความกราบบังคมทูล สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ
 ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

ด้วยเมื่อรัตนโกสินทรศก 112 ข้าราชการแลพ่อค้าไทยจีนใน

เมืองนครราชสีมาได้เรียรายกันออกเงินช่วยราชการแผ่นดินรวมเป็นเงิน 4465 บาท
 ข้าพระพุทธเจ้าใ้เกล้าความขึ้นกราบบังคมทูลแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รับไว้ และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จกจาลึกชื่อ
 บรรดาผู้ใ้ใ้เกล้าออกเงินช่วยราชการครั้งนั้นประทินฐานไว้ในที่สำคัญแห่งใดแห่งหนึ่งใน
 เมืองนครราชสีมา

เมื่อข้าพระพุทธเจ้าขึ้นไปตรวจราชการเมืองนครราชสีมา จึงใ้ใ้เขียน
 ประกาศแจจจาลึกชื่อผู้มีความชอบเหล่านั้นประทินฐานไว้ในพระวิหารวัดกลางซึ่ง เป็น
 ที่ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาตามพระบรมราชประสงค์ แลใ้ใ้ใ้ถามพระยาประสิทธิศีลการ
 ข้าหลวงเทศาภิบาลใ้ใ้ความว่า เงินรายนี้ยังมีตัวเงินเหลือราชการรักษาไว้เป็นเงิน
 4000 บาท ข้าพระพุทธเจ้าจึงใ้ใ้ถามผู้ใ้ใ้เกล้าออกเงินทูลเกล้าฯ ถวายหลายคนด้วยกัน
 ว่าจะพอใ้ใ้จายเงินรายนี้ในราชการอย่างไร คนเหล่านั้นมีความเห็นเป็นอย่าง
 เกี่ยวกันว่าควรจจะจกชื่อเป็นแมนติเคอส่งขึ้นไปเมืองนครราชสีมาไว้สำหรับใ้ราชการต่อ
 สูราชสัครุ สำหรับป้องกันพระราชอาณาเขตดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ควร
 จจะจกการใ้ใ้สมทั้งความประสงค์ของผู้มีความสวามิภักดิ์ดังนี้เพราะฉนั้นขอพระราชทานใ้
 กระทรวงพระกระลาโหมจกชื่อเป็นแมนติเคออย่างสิ้นด้วยจำนวนเงิน 4000 บาท ส่งขึ้น
 ไปไว้สำหรับใ้ราชการในมณฑลนครราชสีมา แต่บัดคั้นนั้นเป็นของหลวง

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า (ลายเซ็น)

เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

ขุนพิณิจิมพ์

ชวนทาน

(สำเนา)

บัญชีรายชื่อพระหลวงวานฤทธิไทยจีนที่มีใจสามีกักคือราชการ ขอพระราชทาน恤เกล้าฯ
ถวายเงินในราชการทัพ ครั้งนี้

ชื่อผู้恤เกล้าฯ ถวายเงินในราชการทัพ	จำนวนเงิน			รวมเงิน		
	ชั่ง	บาท	สต.	ชั่ง	บาท	สต.
หลวงภิรมย์โลกา (ฮกเกา) คล้ายภรรยา	10	—	—			
พระเหมสมหาร (เพิ่ม) พร้อมภรรยา	10	—	—			
นายทองพิมพ์เล็ก นกเอี้ยงภรรยา	—	40	—			
พระเจริญราชกิจคุณผลพานิช (จีนย้อ) ทิมภรรยา	5	—	—			
หลวงไพโรจโสมบุรี (ฮกกิม) อัญภรรยา	5	—	—			
หลวงภักดิ์จุมพลโยธา (ช่าง) ภรรยา	1	—	—			
ขุนพิทักษ์โยธา (อิน) พลับภรรยา	—	40	—			
จีนสัวทองอัญโสศ	2	—	—			
จีนเขี้ยวเกศภรรยา						
เขงซิวเส็งยมภรรยา	5	—	—			
จีนกายจันภรรยา	1	—	—			
นายซังเปะภรรยา	—	40	—			
นายตั้ง แก้วภรรยา	—	40	—			
จีนโป้วโสศ	—	40	—			
จีนซิบัง กลิ่นภรรยา	—	40	—			
จีนเอี้ยวเก พุ่มภรรยา	—	40	—			
จีนหนูน้อย หมี่ภรรยา	—	40	—			
จีนเล บลัมภรรยา	—	40	—			
นายสมบุญ เขี้ยวภรรยา	—	33	—			
หลวงพานิชวัฒนา (จีนเจียงเสง) เกศภรรยา	—	32	—			
จีนเองเถา หลงมาภรรยา	—	32	—			
จีนแป๊ะอี คุภรรยา	—	32	—			
จีนเม่งสู่นโสศ	—	32	—			
จีนท้อโสศ	—	32	—			

ชื่อผู้ทูลเกล้าฯ ถวายเงินในราชการทัพ	จำนวนเงิน			รวมเงิน		
	ชั่ง	บาท	สต.ท.	ชั่ง	บาท	สต.ท.
เงินของขุนโสศ	-	32	-			
เงินบัวณะ อิมภรรยา	-	28	-			
นายที้จันภรรยา	-	20	-			
นายนิม พุมภรรยา	-	20	-			
เงินบัว ซอภรรยา	-	20	-			
เงินคี่หลิน บุกภรรยา	-	32	-			
เงินจ๊กอง นากภรรยา	-	16	-			
เงินลงแสงโสศ	-	16	-			
นายทองคำ พลัภรรยา	-	12	-			
เงินหรั่ง กิภรรยา	-	12	-			
เงินเก็ก อิมภรรยา	-	12	-			
เงินสุกลอยภรรยา	-	12	-			
เงินชินแสงโสศ	-	12	-			
เงินกกก่า ปลั่งภรรยา	-	12	-			
เงินบูเก็กภรรยา	-	12	-			
เงินเอ่งหลา กิภรรยา	-	12	-			
เงินอ๊ก จันภรรยา	-	12	-			
เงินเกี้ยว หรายภรรยา	-	12	-			
เงินขุนถาย หรัมภรรยา	-	12	-			
เงินคง แคงภรรยา	-	10	-			
เงินจัน นอยภรรยา	-	10	-			
เงินนอย แก้วภรรยา	-	10	-			
เงินดี สุขภรรยา	-	10	-			
เงินกือวโสศ	-	10	-			
เงินโปยแคงภรรยา	-	10	-			

ชื่อผู้ทูลเกล้าฯ ถวายเงินในราชการทัพ	จำนวนเงิน			รวมเงิน		
	ชั่ง	บาท	ส.ต.	ชั่ง	บาท	ส.ต.
นายที ไกรรรยา		4	—			
ท่านหญิงหมากรรยาพระยาศรีสิงหเทพา	1	—	—			
จันม่าย	1					
สายบัวภรรยาจีนเกิด	—	60	—			
นกแก้วม่าย	—	40	—			
ปลั่งม่าย	—	20	—			
ทองมากม่าย	—	10	—			
ชันม่าย	—	10	—			
เอี่ยมม่าย	—	12	—			
อ้อมม่าย	—	40	—			
รวมทั้งสิ้น 62 คน				55	65	

ศูนย์วิทยมหาราชยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หจข.. ร.5 ม.46/7 เรื่องการหมั้นสรรพสิทธิประสงค์เสด็จขึ้นไปเมือง
นครราชสีมา สก 112 และพระหลวงกรมการราษฎรออกเงินทูลเกล้าฯ ถวายในการ
แน่นอนกิน วันที่ 29 กรกฎาคม ร.ศ.112 หนังสือข้าหลวงใหญ่มณฑลนครราชสีมา (กรมหมื่น
สรรพสิทธิประสงค์) ให้ไว้แก่ท่านพระเหมสมหารพร้อมภรรยา

ภาคผนวก ง.

รายชื่อผู้ออกเงินช่วยในการตั้งโรงเรียนอาหารข้าราชการตามเสด็จ คราวเสด็จพระราชดำเนิน
โคราช ปีร.ศ. 119

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บัญชีรายชื่อผู้จ่ายเงินช่วยในการตั้งโรงเลี้ยงอาหารข้าราชการตามเสด็จ
คราวเสด็จพระราชดำเนินโคราช ปี ร.ศ.119

(สำเนา)

วันที่ 25 พฤศจิกายนรัตนโกสินทรศก 119

ข้าพเจ้า พระเจริฎราชกิจอำเภอฝ่ายจีน ทำรายงานยื่นต่อท่านเจ้าพนักงาน
ขอให้นำขึ้นกราบเรียนท่านพระยากำแพงสงคราม ผู้แทนข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการ
มณฑลนครราชสีมา ทราบ

ท่วยในการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินออกมาทรง
เปิดทางรถไฟสายเมืองนครราชสีมา เพื่อจะให้ข้าราชการพ่อค้าไทยจีนราษฎรทั้งหลายไป
มาค้าขายได้โดยสะดวก ทั้งเป็นการครั้งแรกจะได้เสด็จพระราชดำเนินออกมาให้ข้าราชการ
ไทยจีนสมณะพราหมณาจารย์อนาประชาราษฎร์ทั้งหลายได้เฝ้าลของขุดพระบาท

เพราะฉะนั้นพวกข้าพเจ้าทั้งหลายมีความยินดีชื่นชมยินดีในพระมหากรุณาธิคุณอัน
ใหญ่ยิ่ง และจะได้ชมพระบรมโพธิสมภารทั้งจะได้เฝ้าลของขุดพระบาทไทยที่ได้เสด็จพระราช
ดำเนินออกมาครั้งนี้ จึงได้พร้อมใจกันออกทุนทรัพย์ตามสมควรแก่ถณานาบุรูป จักตั้ง
โรงประกอบอาหารทำเครื่องแลของเลี้ยงเจ้านายข้าราชการบันคาคที่ไ้ตามเสด็จพระราช
ดำเนินออกมาเมืองนครราชสีมา กับใช้การต่าง ๆ มีรายนามแจ้งต่อไปนี้

นามผู้จ่ายเงิน	แ่	ยี่ห้อ	จำนวนเงิน		หมายเหตุ
			บาท	อัฐ	
พระเจริฎราชกิจ	ตัน	เชิงเหล็ก	240	—	กรมการ —
จีนเล	อึ้ง	กิมซุนหลี่	160	—	อำเภอ จีน
จีนสุกใจ จีนเชิงขิว	ตัน	โองวน	160	—	อากรสุรา
จีนคีลิน	ตัน	ซุนเส่ง	120	—	อากรบอนเปี้ย
จีนยงคุณ	กุก	คอไฮนิ	120	—	พ่อค้า
หลวงนรพิช (ซิปัง)	ลิม	เชิงหลี่	80	—	"
หลวงรัชฎา (ลีจุก)	อึ้ง	คอโทหะ	80	—	"
จีนสงเมือง	ลธ	เมืองหะ	40	—	"

นามผู้จ่ายเงิน	แด้	ยี่ห้อ	จำนวนเงิน		หมายเหตุ
			บาท	อัฐ	
เงินเฮงชะ	อึ้ง	โหวงวน	40		พอกำ
เงินโต้ง	ตัน	กุกี้	40		"
เงินฮัก	ลิม	ไซหะ	40		"
หลวงประกาศ (บ้านชะ)	อึ้ง	ลิหะ	40		"
พระพฤษา (หมาโน)	แด้	ลิหะ	40		"
เงินควนิม	เคี้ย	เปงฮวก	40		"
เงินเป้งเชียง	เควอ	เปงกี้	40		"
เงินกักกำ	ตัน	ยงเชียงกี้	40		"
หลวงไพโรช (ฮกกิม)	อึ้ง	กิมชะ	40		"
เงินเง็กวง	กู	ยงซุนวง	40		"
หลวงสยาม (ปู้)	กู	บุนหะ	40		"
เงินเขี้ยวฮวง	ตัน	เฮงฮวก	40		"
เงินทอ	ตัน	วงกี้	40		"
เงินเซ็ง	ฮอ	เซ็งหยู	40		"
เงินหมา	อึ้ง	เซ็งหยู	40		"
เงินกวงชะ	กู	คอกวงฮวน	40		"
เงินเที่ยง	แด้	เที่ยงกี้	40		"
เงินเทียมพวง	อึ้ง	เทียนหะ	40		กานีสูก
เงินเป้งเค็ง	เควอ	เป้งเซง	20		"
เงินเขี้ยวแก	อึ้ง	เขี้ยวหะ	20		พอกำ
เงินบ้านสุน	อึ้ง	สุนหะ	20		"
เงินฮักก	อึ้ง	โยงหะ	20		"
เงินกิมฮวก	อึ้ง	ฮวกหะ	20		"
เงินเมงสุน	กู	ยงสุน	20		"
พระพิรมย์โพคา (ฮกกา)	อึ้ง	กาหะ	20		"
เงินโย่ง	ตัน	โห่งกี้	12		"

นามผู้จ่ายเงิน	แต่	ปีที่	จำนวนเงิน		หมายเหตุ
			บาท	อัฐ	
จันทวนเฮอว	กุ	โห่งกี	12		พอกา
จันทาน	อิ่ง	ห่านหะ	10		"
จันเค็ง	อิ่ง	เซ็งหะ	8		"
จันจับสี่	ลิ	เอี้ยววงวน	8		"
จันปุก	ฉัว		6		ค้าขายตึกบ้าน
จันอิก	ลิม		4		"
จันโป๊ะ			4		"
จันคีเซ็ง	เค็ง		4		"
จันชวงคิง	เคอว		4		"
จันยูสุน	ลิม		4		"
จันหลิม	สอง	หมุยหลง	4		ภานี่จันอับ
จันเปอว	ทาม	กุกหตี	4		ค้าขายตึกบ้าน
จันฮะฮี	เงอว		2		"
จันโคก	ตัน		2		"
จันบุนกง	เคอว		2		"
จันสินไชย	ตัน		2		"
จันกิม	กั๋ง		2		"
จันมักเมง	เงอว		2		"
จันซุงเสียง	เทีย		2		"
จันยิมนำ	กุ		2		"
จันกอฮวค	ลิม		2		"
จันลีซิว	อิ่ง		2		"
จันเลงหวย	กิม		2		"
จันปุก	เจีย		2		"
จันฉิม	แค		2		"
จันอูเซง	อิ่ง		2		"

นามผู้จ่ายเงิน	แต่	ปี	จำนวนเงิน		หมายเหตุ
			บาท	อัฐ	
จีนชิง	ลิม		2		ค้าขายตีกร้าน
จีนโยกกี	ชัน		2		"
จีนโบ	กัง		2		"
จีนลิ	ตัน		2		"
จีนเองหะ	เคอว		2		"
จีนหยวย	ตัน		2		"
จีนจือลง	อึ้ง		2		"
จีนเกาเจย	อึ้ง		2		"
จีนเจงหงัก	เล็ก		2		"
จีนมัว	ตัน		2		"
แกงรอก			2		"
จีนซวงจิว	เฮง		2		"
จีนมองฮวกเถิง	เสี่ยว		2		"
จีนซังเตียว	ตัน		2		"
จีนเซย	เคอว		2		"
จีนเฮียงหลิม	ตัน		2		"
จีนเคียวฮี้	อึ้ง		2		"
จีนมูฮวก	กู		2		"
จีนลิก	ตัน		2		"
จีนเซงจัน	ตัน		2		"
จีนเตียงฮง	อึ้ง		2		"
จีนปี้	ลิม		2		"
จีนบูเป็ง	อึ้ง		2		"
จีนแจม	อึ้ง		2		"
นายนิ			2		"

นามผู้จ่ายเงิน	แต่	ปี	จำนวนเงิน		หมายเหตุ
			บาท	อัฐ	
จันทวี	อึ้ง		2		ค้าขายตีกร้าน
จันทวี	อึ้ง		2		"
จันทวี	อึ้ง		2		"
จันทวี	อึ้ง		2		"
จันทวี	อึ้ง		2		"
จันทวี	อึ้ง		2		"
รวมทั้งสิ้น 91 ราย เป็นเงิน 2034 บาท					

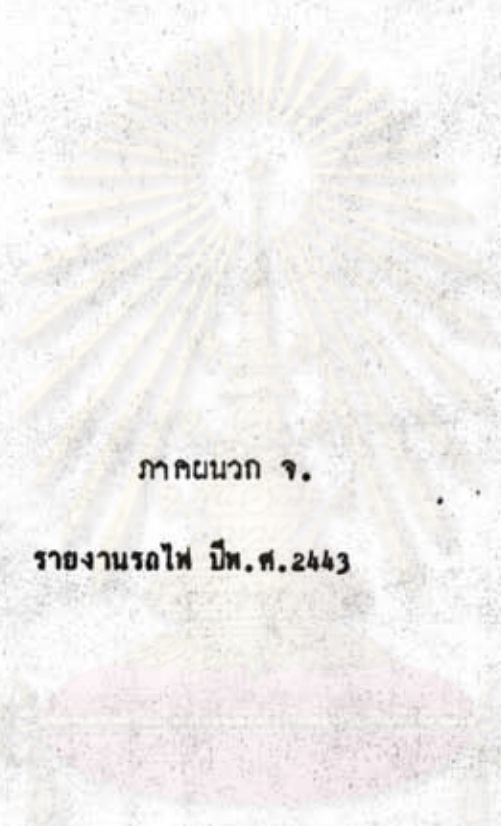
ข้าพเจ้าได้จัดการทั้งนี้ จะควรประการใด ขอบารมีเป็นที่พึ่ง
 ธรรมิควรรแล้วแต่จะโปรด

ประทับตรารูปเทวดามา เป็นสำคัญ

(ลงชื่อ) (เป็นตัวอักษรจีน)

ศูนย์วิทยุวิทยุ
 จฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ร.บ. ร.5 ม.46/6 เรื่องรายงานจักรราชการแลก่อสร้างมณฑลนครราชสีมา
 วันที่ 15 มกราคม ร.ศ.119.

ภาคผนวก จ.

รายงานรถไฟ ปีพ.ศ.2443

ศูนย์วิจัยและพัฒนา
การรถไฟแห่งประเทศไทย

บัญชีแสดงจำนวนสินค้าต่าง ๆ ที่ไ้ครบทุกโดยรถไฟสายนครราชสีมา
ปี ร.ศ.119 (พ.ศ.2443) ตามสถานีต่าง ๆ (เป็นตัน)

สถานี	รวมจำนวนสินค้าที่ไ้ส่งไป
โคราช	1,271 ตัน
โคกกรวด	127 "
สูงเนิน	338 "
สีคิ้ว	750 "
หนองน้ำขุ่น	6 "
ลาคบัวขาว	445 "
คลองไ้	108 "
ปากช่อง	6,526 "

หมายเหตุ นี้เป็นเพียงปีแรกที่รถไฟไปถึงโคราชกล่าวคือ ช่วงระยะเวลาเพียง 4 เดือนเศษ
ที่ไ้เปิดทางรถไฟถึงโคราชแล้ว สำหรับสถานีปากช่องนั้นสาเหตุที่มีปริมาณสินค้าส่งไปมากถึง
6,526 ตันนั้น เนื่องจากสถานีปากช่องทางรถไฟไ้ไปถึงก่อนหน้านั้นแล้ว กล่าวคือ ไปถึงตั้งแต่
ปี ร.ศ.118 แล้ว ทั้งนี้ในระยะ ปี 119 จึงมีสิ่งของขึ้นรถไฟตลอดทั้งปี ไม่ใช่ 4 เดือนครึ่ง
เหมือนสถานีอื่น ๆ ของโคราช ต่อไปจะไ้กล่าวถึงรายละเอียดของชนิดสินค้าที่ไ้ครบทุกไป
และไ้รับตามสถานีต่าง ๆ

ลำดับ	ชนิดสินค้า	สถานี	จำนวนตันที่ส่งไป
1.	อิฐ, ศิลา, กระจับปี่	คลองไ้	102
2.	แร่ทองแดง	จันทัก	5
3.	หีบห่อเป่า	ลาคบัวขาว	9
4.	ผลไม้	สูงเนิน	5
5.	กาว	สีคิ้ว	5
6.	เครื่องใช้สำหรับเรือน-บุคคล	ปากช่อง	25
	" "	คลองไ้	5
	" "	สูงเนิน	9
	" "	โคราช	85

ลำดับ	ชนิดสินค้า	สถานที่	จำนวนตันที่ส่งไป
7.	กินปิ่นและกินไคมาไมท์	ปากช่อง	5
8.	หนังสัตว์	โคราช	77
9.	ข้าวเปลือก	โคราช	212
	ข้าวเปลือก	โคกกรวด	50
10.	ต้นไม้ต่าง ๆ	โคราช	10
11.	เสา, ไม้ที่ยังไม้ไค้แต่ง	โคราช	17
	" "	โคกกรวด	72
	" "	สูงเนิน	310
	" "	สีคิ้ว	602
	" "	ตาคิ้วขาว	434
	" "	ปากช่อง	3,625
12.	ของที่เป็นท่อนเป็นอัน	โคราช	95
	" "	สูงเนิน	4
	" "	ตาคิ้วขาว	2
	" "	คลองไผ่	1
	" "	ปากช่อง	61
13.	ไม้กระดาน, ไม้ที่แต่งแล้ว	ปากช่อง	20
14.	ลูกจันทน์แห้ง	โคราช	55
	"	สีคิ้ว	5
15.	ไม้หมอน	โคราช	60
	"	สีคิ้ว	133
	"	หนองน้ำซุ่น	6
	"	ปากช่อง	2,108

ลำดับ	ชนิดสินค้า	สถานี	จำนวนคันที่ส่งไป
16.	เหล็กกล้าและเครื่องเหล็กต่าง ๆ	โคราช	31
	" "	ปากช่อง	421
17.	ของเบ็ดเตล็ดและเครื่องบริโภคร่างต่าง ๆ	โคราช	602
	" "	โคกกรวด	5
	" "	สีคิ้ว	5
	" "	ปากช่อง	256
18.	ขี้ผึ้ง	โคราช	18

ศูนย์วิทยุโทรคมนาคม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลำดับ	ชนิดสินค้า	สถานี	จำนวนตันที่ได้รับ
1.	จากต้น	โคราช	5
2.	อิฐ, ศิลา, กระจับปี่	โคราช	20
	" " "	สีคิ้ว	10
	" " "	ปากช่อง	80
3.	ปูนซีเมนต์	โคราช	47
	"	ปากช่อง	95
4.	เครื่องนุ่งห่มต่าง ๆ	โคราช	9
5.	เงินตรา	โคราช	10
6.	เครื่องกระจับปี่	โคราช	27
7.	หีบห่อเปล่า	โคราช	5
	" "	ลาคับขาว	9
8.	ยลไม้	สีคิ้ว	5
9.	กินปั้นแลคินไคมาไม้	ปากช่อง	20
10.	เครื่องใช้สำหรับเรือน เครื่องใช้ สำหรับบุคคล	โคราช	86
	" "	คลองไผ่	5
	" "	ปากช่อง	5
11.	หินปูน	ปากช่อง	15
12.	ไม้ซีกไฟ	โคราช	18
13.	เสื่อ	จันทัก	5
14.	ต้นไม้ต่าง ๆ	ปากช่อง	5
15.	เสา, ไม้ที่ยังไม้ไค้แต่ง	ลาคับขาว	10
16.	ไม้กระดาน, ไม้ที่แต่งแล้ว	โคราช	34
	" "	สูงเนิน	15
	" "	ลาคับขาว	45
	" "	จันทัก	20

ลำดับ	ชนิดสินค้า	สถานี	จำนวนคันที่ได้รับ
17.	ของที่เป็นท่อนเป็นอัน	โคราช	133
	" " "	โคกกรวด	12
	" " "	กุกจิก	1
	" " "	สูงเนิน	33
	" " "	สีคิ้ว	17
	" " "	ลาคบัวขาว	12
	" " "	คลองไผ่	18
	" " "	จันทัก	20
	" " "	ปากช่อง	231
18.	ชาวสาร	ลาคบัวขาว	9
	ชาวสาร	คลองไผ่	5
	ชาวสาร	ปากช่อง	371
19.	เกลือ	โคราช	58
20.	ไม้หมอน	ปากช่อง	35
21.	เหล็กกล้าแล เครื่องเหล็ก	โคราช	76
	" " "	สูงเนิน	15
	" " "	ลาคบัวขาว	40
	" " "	จันทัก	10
	" " "	ปากช่อง	620
22.	ของ เบ็กเตล็กแล เครื่องบริโภคต่าง ๆ	โคราช	1,395
	" " "	สูงเนิน	9
	" " "	ลาคบัวขาว	5
	" " "	คลองไผ่	9
	" " "	จันทัก	14
	" " "	ปากช่อง	623
23.	เกวียน ล้อต่าง ๆ	โคราช	1

ภาคผนวก ฉ.
รายงานรถไฟ ปีพ.ศ.2446

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
อุทกศาสตร์มหาวิทาลัย

บัญชีแสดงจำนวนสินค้าต่าง ๆ ที่ไ้ข้รทุกโดยรถไฟสายนครราชสีมา

ร.ศ.122 (พ.ศ.2446)

ลำดับ	ชนิดสินค้า	สถานี	จำนวนคันที่ไ้รับ
1.	เครื่องศาคราวูช	โคราช	70
2.	อิฐกระเบื้อง	โคกกรวด	10
3.	ปูนซีเมนต์	โคราช	5
4.	ฉา	โคราช	395
5.	มะพร้าว	โคราช	10
6.	เงินตรา	โคราช	18
7.	เครื่องกระเบื้อง	โคราช	163
	เครื่องกระเบื้อง	สูงเนิน	6
8.	หีบห่อเปล่า	โคราช	3
9.	ปลาเค็ม	โคราช	35
	ปลาเค็ม	สูงเนิน	6
10.	ผลไม้	โคราช	248
	ผลไม้	สูงเนิน	14
11.	เครื่องแต่งเรือน (ใหม่)	โคราช	10
12.	กะเทียมทอง	โคราช	214
	กะเทียมทอง	สูงเนิน	22
13.	เครื่องใช้สำหรับเรือน-บุคคล	โคราช	25
14.	ปูนและหินปูน	โคราช	35
	ปูนและหินปูน	สูงเนิน	1
15.	สัตว์มีชีวิต	โคราช	4
	สัตว์มีชีวิต	ถากบัวขาว	2
16.	ไม้ซีกไฟ	โคราช	20

ลำดับ	ชนิดสินค้า	สถานี	จำนวนตันที่ได้รับ
17.	สุราโรง	โคราช	2
18.	น้ำมันก๊าด	โคราช	277
	น้ำมันก๊าด	สูงเนิน	10
19.	ฝิ่น	โคราช	10
20.	ข้าวเปลือก	โคราช	63
21.	ของที่เป็นทอนเป็นอัน	โคราช	469
	"	โคกกรวด	30
	"	กุดจิก	16
	"	สูงเนิน	172
	"	สีคิ้ว	63
	"	หนองน้ำขุ่น	20
	"	ลาคบัวขาว	94
	"	คลองไผ่	4
	"	จันทัก	14
	"	ปากช่อง	78
22.	ข้าวสาร	โคราช	133
	"	โคกกรวด	10
	"	สูงเนิน	2
	"	ลาคบัวขาว	10
23.	เกลือ	โคราช	93
	"	สูงเนิน	46
	"	สีคิ้ว	32
	"	ปากช่อง	10
24.	เหล็กกล้าและเครื่องเหล็ก	โคราช	380
	" "	สูงเนิน	9
	" "	สีคิ้ว	13

ลำดับ	ชนิดสินค้า	สถานี	จำนวนคันที่ได้รับ
25.	น้ำตาล	โคราช	88
	"	สูงเนิน	6
26.	ของเบ็กเคล็ค	โคราช	1,501
	" "	โคกกรวด	35
	" "	กุกจิก	5
	" "	สูงเนิน	81
27.	ศิลา	ลาคบัวขาว	10
28.	ยาสูบ	โคราช	23
	"	สูงเนิน	4
29.	ท้าย ปาน	โคราช	132
30.	ไม้ที่แตกแล้ว	โคราช	56
	" "	สูงเนิน	16
	" "	ปากช่อง	15
31.	ผักต่าง ๆ	โคราช	178
	" "	สูงเนิน	7
	รวมจำนวนสินค้าที่ได้รับที่		
	สถานีต่าง ๆ	โคราช	4,660
		โคกกรวด	85
		กุกจิก	21
		สูงเนิน	402
		สีคิ้ว	108
		หนองน้ำซุน	20
		ลาคบัวขาว	116
		คลองไผ่	4
		จันทัก	14
		ปากช่อง	118
	รวม		5,548

ลำดับ	ชนิดสินค้า	สถานี	จำนวนตันที่ส่งไป
1.	ไม้ไผ่	โคราช	10
2.	ถ่านไม้	โคราช	50
	"	โคกกรวด	90
	"	กุดจิก	30
3.	เงินตรา	โคราช	5
4.	ปลา เค็ม	โคราช	5
5.	ผลไม้	สูงเนิน	10
	"	ปากช่อง	10
6.	เครื่องแต่งเรือน (ใหม่)	โคราช	20
7.	พื้น	โคราช	40
	"	โคกกรวด	30
	"	สีคิ้ว	72
	"	หนองน้ำขุ่น	1,503
8.	คินปิ่นและคินไคนาไมท์	โคราช	5
9.	เครื่องใช้สำหรับเรือน-บุคคล	โคราช	10
	" "	สูงเนิน	20
	" "	ตางิ้วขาว	5
10.	หนังสือ	โคราช	1,944
	"	โคกกรวด	15
	"	สูงเนิน	5
	"	สีคิ้ว	5
11.	สัตว์มีชีวิต	โคราช	6
	"	ภูเขาลาก	5
	"	กุดจิก	24
	"	สีคิ้ว	9
	"	ตางิ้วขาว	3

ลำดับ	ชนิดสินค้า	สถานี	จำนวนตันที่ส่งไป
12.	ของที่เป็นท่อนเป็นอัน	โคราช	185
	" "	ภูเขาลาด	169
	" "	ภูจิก	175
	" "	สี่คิ้ว	1
	" "	คลองไผ่	35
	" "	จันทัก	7
13.	ของเบ็กเหล็ก	ภูเขาลาด	5
	" "	ภูจิก	5
14.	ไม้ที่ยังไม่ไ้แต่ง	โคราช	70
	" "	ภูเขาลาด	10
	" "	ลาดบัวขาว	20
15.	ไม้ที่แต่งแล้ว	โคราช	115
	" "	ภูเขาลาด	40
	" "	ภูจิก	10
	" "	สี่คิ้ว	25
16.	รถต่าง ๆ	โคราช	20

ศูนย์วิทยาศาสตร์
 ภาควิชาวิศวกรรมโลหการ
 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

ลำดับ	ชนิดสินค้า	สถานี	จำนวนตันที่ส่งไป
	รวมสินค้าที่ไถ่ส่งไปจากสถานีต่างๆ		
		โคราช	11,249
		โคกกรวด	969
		ภูคจิก	1,672
		สูงเนิน	3,427
		สีคิ้ว	2,634
		หนองน้ำซุ่น	3,566
		ลากบัวขาว	2,971
		จันทึก	241
		ปากช่อง	1,265
	รวม		27,994

ศูนย์วิทยุพัสดุยากร
กองกลางกรมทหารวิทยาลัย

หจข.. ร.5 ยข.5.6/48 รายงานกองจัดการครั้งที่ 7 กล่าวด้วยการเกิน
รถไฟหลวง ก. สายนครราชสีมาแลลพบุรี. ทางขนาดกว้าง 1.435 มิเตอร์ ข. สาย
เพชรบุรี. ทางขนาดกว้าง 1.000 มิเตอร์ ประจำ ศก 122.

ภาคผนวก ซ.

รายงานรถไฟ ปีพ.ศ. 2448

ศูนย์วิทยุโทรพยากร

ศาลากลางมณฑลพายัพ

บัญชีแสดงจำนวนสินค้าต่าง ๆ ที่ไ้รับหรือส่งโดยรถไฟสายนครราชสีมา
ปี ร.ศ.124 (พ.ศ.2448) ตามสถานีต่าง ๆ (เป็นตัน)

ลำดับ	สินค้า	สถานี	ไ้ส่ง	ไ้รับ
1.	เครื่องศัตรารัฐ กระสุนกินคำ	โคราช	12	50
2.	จากตน	โคราช	-	60
3.	หมาก	โคราช	+	433
	หมาก	สูงเนิน	-	10
4.	อิฐและกระเบื้อง	โคราช	-	157
	" "	โคกกรวด	-	10
5.	ปูนซีเมนต์	โคราช	-	30
6.	ถ่านไม้	โคราช	20	5
	" "	โคกกรวด	10	-
7.	เครื่องนุ่งห่ม	โคราช	-	735
	" "	สูงเนิน	-	20
8.	เงินตรา	โคราช	5	10
9.	เครื่องกระเบื้อง	โคราช	-	50
	" "	โคกกรวด	-	15
10.	ฟืน	หนองน้ำขุ่น	10	-
11.	ปลา	โคราช	-	42
	"	สูงเนิน	-	10
12.	กะเทียม	โคราช	-	20
	"	สูงเนิน	-	5
13.	หนังสือ	โคราช	1,357	-
	"	สูงเนิน	20	-

ลำดับ	สินค้า	สถานี	ไต่ส่ง	ไต่รับ
14.	เครื่องแกงเวียง	โคราช	25	20
	" "	โคกกรวด	-	10
	" "	สีคิ้ว	-	10
15.	เหล็ก	โคราช	-	443
	"	ปากช่อง	-	10
16.	น้ำมันก๊าด	โคราช	-	370
17.	ปูนขาว	โคราช	-	57
18.	สุรา	โคราช	-	10
19.	เส้น	โคราช	-	10
20.	สินค้าต่าง ๆ	โคราช	135	2,598
	"	สูงเนิน	6	40
21.	น้ำอ้อย	โคราช	-	30
	"	สูงเนิน	-	10
22.	หีบหอม	โคราช	679	1,115
	"	ภูเขาลาด	6	1
	"	โคกกรวด	52	39
	"	กุคจิก	58	71
	"	สูงเนิน	263	329
	"	สีคิ้ว	79	191
	"	หนองน้ำซุ่น	10	55
	"	ลาดบัวขาว	17	90
	"	จันทัก	9	8
	"	ปากช่อง	189	96

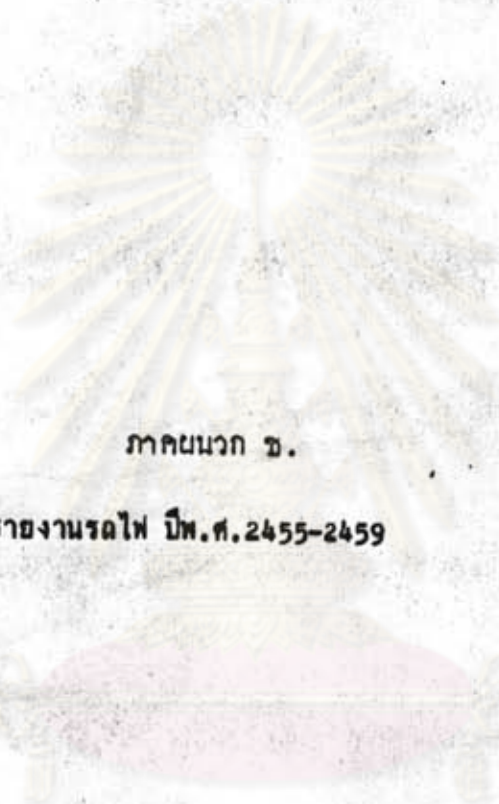
ลำดับ	สินค้า	สถานี	ไต่ส่ง	ไต่รับ
23.	ข้าวเปลือก	โคราช	3.345	43
"	"	โคกกรวด	1.035	-
"	"	กุกจิก	2.305	-
"	"	สูงเนิน	4.707	-
"	"	สีคิ้ว	1.150	-
"	"	ตาคบัวขาว	78	-
"	"	จันทัก	55	-
24.	เครื่องทำทางรถไฟ	โคราช	932	-
"	"	โคกกรวด	320	-
"	"	กุกจิก	1.065	-
"	"	สูงเนิน	453	-
"	"	สีคิ้ว	100	-
"	"	หนองน้ำขุ่น	1.755	-
25.	ขดไม้	โคราช	310	-
"	"	สูงเนิน	20	-
26.	เช่า (ข้าวสาร)	โคราช	-	192
"	"	ปากช่อง	-	15
27.	เกลือ	โคราช	-	190
"	"	สูงเนิน	-	85
"	"	ปากช่อง	-	12
28.	ศิลา	หนองน้ำขุ่น	90	-
29.	น้ำตาล	โคราช	-	350
"	"	สูงเนิน	-	20
30.	เบ็ดเตล็ดต่าง ๆ	โคราช	15	20
31.	มะขาม	กุกจิก	22	20

ลำดับ	สินค้า	สถานี	ไค้ส่ง	ไค้รับ
32.	ไม้ท่อนใหญ่ ๆ	โคราช	1,367	833
"	"	โคกกรวด	250	-
"	"	กุ๊กจิก	72	-
"	"	สูงเนิน	957	-
"	"	สีคิ้ว	3,050	-
"	"	หนองน้ำขุ่น	40	-
"	"	ลาดบัวขาว	1,588	10
"	"	จันทัก	268	-
"	"	ปากช่อง	265	-
33.	เกวียน ลอต่าง ๆ	โคราช	-	10
	รวมจำนวนคัน	โคราช	8,202	7,863
"	"	ภูเขาลาด	6	1
"	"	โคกกรวด	1,667	59
"	"	กุ๊กจิก	3,500	71
"	"	สูงเนิน	6,452	564
"	"	สีคิ้ว	4,379	221
"	"	หนองน้ำขุ่น	1,815	55
"	"	ลาดบัวขาว	1,773	100
"	"	จันทัก	332	8
"	"	ปากช่อง	454	133
	รวม		28,580	9,075

ลำดับ	สินค้า	สถานี	ไต่ส่ง	ไต่รับ
1	สัตว์มีชีวิต (ตัว)	.	ตัว	ตัว
	โคกระบือ	โคราช	540	—
	"	สูงเนิน	1,052	8
	"	สีคิ้ว	1,345	3
2	"	ปากช่อง	—	24
	ม้า	โคราช	49	4
	"	สูงเนิน	4	—
	"	สีคิ้ว	2	—
3	"	ปากช่อง	1	—
	สุกร	โคราช	49,836	
	"	โคกกรวด	724	
	"	กุดจิก	834	
	"	สูงเนิน	1,090	
	"	สีคิ้ว	180	
	รวมสุกร		52,664	

พ.ร.บ. ร.5 บข.5.1/52 รายงานกองจัดการครั้งที่ 9 กล่าวด้วยการ
 เภมรตไฟหลวงในกรงสยามประจำ สก 124.

ภาคผนวก ข.
รายงานรถไฟ ปีพ.ศ.2455-2459

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
ศาลากลางกรุงเทพมหานคร

สินค้าบรรทุกรถไฟ พ.ศ. 2455 - 2459 (5 ปี) ¹

ลำดับ	สินค้า (เป็นตัน)	สถานี	2455	2456	2457	2458	2459
1.	Charcoal	(ส่งไป) โคราช	70	1,074	2,280	1,707	2,025
	"	" ภูเขาตาด	-	205	200	210	383
	"	" สีคิ้ว	357	926	225	83	41
	"	" หมอมน้ำขุ่น	296	424	506	469	1,269
	"	" ลาดบัวขาว	720	586	611	1,375	1,099
2.	Kerosine oil	(รับ) โคราช	707	882	882	864	882
3.	Merchandise	(รับ) โคราช	3,682	4,410	4,207	4,002	3,552
4.	Packages	(ส่งไป) โคราช	578	1,085	1,867	2,305	2,095
	"	(รับ) โคราช	866	866	865	978	1,135
	"	" สูงเนิน	280	350	504	572	499
5.	Paddy	(ส่งไป) โคราช	3,902	5,020	4,542	6,384	2,647
	"	" โคนกกรวด	3,387	4,127	6,791	9,597	7,244
	"	" สูงเนิน	3,080	7,612	7,374	6,491	5,301
	"	" สีคิ้ว	2,523	5,703	5,640	8,756	8,300
6.	Salt	(รับ) โคราช	255	325	368	545	363
7.	Ston	" โคราช	370	110	2,290	1,293	2,260
8.	Sugar	" โคราช	1,578	1,485	1,751	989	873
9.	Timber	(ส่งไป) โคราช	5,242	7,435	6,123	6,764	8,978
	"	" โคนกกรวด	79	412	833	1,295	1,359
	"	" กุ๊กจิก	1,035	1,927	2,762	1,861	2,566
	"	" สีคิ้ว	3,115	3,683	4,834	3,475	2,681
	"	" หมอมน้ำขุ่น	212	262	653	825	604
	"	(รับ) โคราช	306	700	2,125	1,097	1,305

สัตว์มีชีวิตบนบกทุกชนิด¹ (พ.ศ.2455 - 2459 = 5 ปี)

ลำดับ	ชนิดสัตว์ (เป็นตัว)	สถานที่	พ.ศ.					
			2455	2456	2457	2458	2459	
1.	Horned Cattle	(ส่งไป)	โคราช	192	1,245	981	494	701
	"	"	สูงเนิน	104	152	240	248	655
	"	"	สีคิ้ว	-	709	355	80	780
2.	Horses	"	โคราช	18	18	25	123	27
	"	"	สูงเนิน	-	-	8	223	-
	"	(รับ)	โคราช	8	37	9	433	152
3.	Pigs	(ส่งไป)	โคราช	75,933	62,983	62,049	86,530	111,104
	"	"	โคกกรวด	45	403	134	135	222
	"	"	กุ๊กจิก	-	340	171	411	793
	"	"	สูงเนิน	985	796	627	495	908
	"	"	สีคิ้ว	179	89	181	217	713

ศูนย์วิทยุวิทยุ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ S.Y.B. Vol.3 P 173 - 174.

ภาคผนวก ๗.

รายงานรถไฟ ปีพ.ศ.2461

ศูนย์วิทยุโทรคมนาคม
กระทรวงคมนาคม
มหาวิทยาลัย

จำนวนสินค้าที่ส่งและรับที่สถานีโคราช พ.ศ. 2461 (สินค้าที่สำคัญ) 1

สินค้า	จำนวนส่ง (ตัน)	จำนวนรับ (ตัน)	สินค้า	จำนวนส่ง (ตัน)	จำนวนรับ (ตัน)
ศิลา	—	70	เครื่องแกง เว็อน	130	135
เครื่องศากราวุธ.	127	55	เหล็ก	26	25
จากคน	—	88	คุมโห	—	5
เปลือกไม้	—	28	กะปิ	—	46
น้ำมันเบนซิน	—	30	น้ำมันก๊าด	12	610
หมากแลใบพลู	—	1,840	น้ำมันหมู	21	—
รำ	—	90	ตะกั่ว	10	—
อิฐแลกระเบื้อง	72	131	ปูนขาว	—	17
ลูกกระจัน	387	—	สุรา	—	10
สีเรียกก่อน	398	—	เครื่องจักร	—	10
ปูนซีเมนต์	12	476	ไม้ซีก	—	40
		—	สินค้าต่าง ๆ	70	2,343
พริก	20	—	น้ำอ้อย	—	213
เครื่องนุ่งห่ม	—	19	น้ำมัน	—	5
บลมะพร้าว	—	36	หัวหอม	—	20
เงินตรา	30	—	ฝ่น	5	25
นุ่น, ฝ้าย	5	—	สีน้ำมัน	—	5
เครื่องภาชนะทำถ้วยดิน	—	56	หวาย	—	13
ฟืน	6,991	—	ยางสน	660	—
ปลาต่าง ๆ	5	347	ข้าวสาร	3,158	30
ผลไม้ต่าง ๆ	—	5	เกลือ	—	260
กระเทียม	—	60	ทราย	—	30

สินค้า	จำนวนส่ง (ตัน)	จำนวนรับ (ตัน)	สินค้า	จำนวนส่ง (ตัน)	จำนวนรับ (ตัน)
เครื่องแก้ว	10	29	เมล็ดพันธุ์ต่าง ๆ	53	—
หญ้า	20	680	ครึ่ง	132	—
กระสอบป่าน	—	10	น้ำคาล	75	1,570
* หนังสแล เขาสัตว์	1,462	—	เบ็ดเหล็กต่าง ๆ	131	255

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* หนังสแลและเขาสัตว์ที่สถานีกรุงเทพฯ ใ้รับทั้งหมด 2,108 ตัน แสดงว่าส่วนมาก
แล้ว เขาสัตว์มาจากโคราช

สถานี	สินค้า	จำนวนส่ง (ตัน)	จำนวนรับ (ตัน)	รวมโต้ง	รวมไ้รับ
โคราช	สายลวดโทรเลข ฯลฯ	-	5		
โคราช	เครื่องมือรศพ	15	15		
โคราช	ยาสูบ	-	102		
โคราช	เกวียน ล้อเลื่อน*	284	-		
โคราช	ซีเมนต์	5	-		
โคราช	สิ่งของของกรมทาง	-	20		
โคราช	ถ่านไม้	271	-		
ภูเขาลาด	ถ่านไม้	120	-		
โคกกรวด	ถ่านไม้	362	-		
สูงเนิน	ถ่านไม้	252	-		
หนองน้ำขุ่น	ถ่านไม้	820	-		
ลาคมบัวขาว	ถ่านไม้	550	-		
จันทัก	ถ่านไม้	257	-		
ปากช่อง	ถ่านไม้	20	-		
โคราช	ข้าวเปลือก	6,923	13		
ภูเขาลาด	ข้าวเปลือก	47	-		
โคกกรวด	ข้าวเปลือก	5,407	-		
ภูคจิก	ข้าวเปลือก	3,108	-		
สูงเนิน	ข้าวเปลือก	4,174	-		
สีคิ้ว	ข้าวเปลือก	5,824	12		
หนองน้ำขุ่น	ข้าวเปลือก	485	-		
ลาคมบัวขาว	ข้าวเปลือก	62	-		
จันทัก	ข้าวเปลือก	133	13		
ปากช่อง	ข้าวเปลือก	98	-		

* สำหรับเกวียน ล้อเลื่อนนั้น มีการรับที่สถานีสายทาง เช่น หนองน้ำขุ่นรับไว้ถึง 115 ตัน ปากช่อง 58 ตัน ฯลฯ ที่กรุงเทพฯ รับไว้เพียง 10 ตัน

สถานี	สินค้า	ส่ง (ตัน)	รับ (ตัน)	สถานี	สินค้า	ส่ง (ตัน)	รับ (ตัน)
โคราช	ของหีบห่อต่าง ๆ	2,056	1,067	โคราช	ไม้ต่าง ๆ	8,052	579
ภูเขาลาด	" "	13	33	ภูเขาลาด	" "	116	-
โคกกรวด	" "	142	363	โคกกรวด	" "	1,062	193
กุคจิก	" "	132	364	กุคจิก	" "	2,272	-
สูงเนิน	" "	202	481	สูงเนิน	" "	1,192	-
สีคิ้ว	" "	220	834	สีคิ้ว	" "	7,129	74
หนองน้ำขุ่น	" "	185	187	หนองน้ำขุ่น	" "	584	-
ลาดบัวขาว	" "	26	78	ลาดบัวขาว	" "	20	-
จันทัก	" "	10	126	จันทัก	" "	18	-
ปากช่อง	" "	99	126	ปากช่อง	" "	443	-

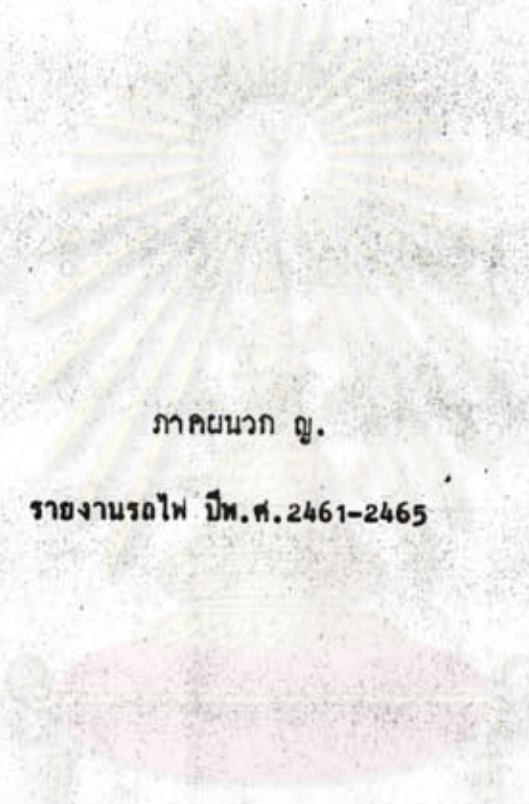
สถานี	รวม	
	ไคส่ง(ตัน)	ไครับ(ตัน)
โคราช	31,243	11,916
ภูเขาลาด	2,071	33
โคกกรวด	6,996	723
กุคจิก	5,547	516
สูงเนิน	6,326	1,281
สีคิ้ว	13,183	1,545
หนองน้ำขุ่น	2,074	220
ลาดบัวขาว	681	83
จันทัก	5,116	914
ปากช่อง	690	141

บัญชีจำนวนสัตว์มีชีวิตที่ส่งและรับตามสถานีต่าง ๆ (เป็นตัว) ¹

สถานี	มา		โค กระบือ		สุกร		รวม	
	ส่ง	รับ	ส่ง	รับ	ส่ง	รับ	ส่ง	รับ
โคราช	181	334	354	15	110,765	—	111,300	349
ภูเขาลาด	—	—	—	—	173	—	173	—
โคกกรวด	—	—	—	—	—	—	—	—
กุคจิก	—	—	—	—	487	—	487	—
สูงเนิน	10	6	1,213	—	1,679	—	2,902	6
สีคิ้ว	—	—	859	10	46	—	905	10
หนองน้ำขุ่น	—	—	—	—	—	—	—	—
ลาดบัวขาว	—	—	—	—	—	—	—	—
จันทัก	1	11	54	—	—	—	55	11
ปากช่อง	—	—	—	—	—	—	—	—

ศูนย์วิทยุวิทยุวิทยุวิทยุ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ หจข., ร.6 คค.5/20 รายงานประจำปี ฉบับที่ 22 ว่าด้วยกิจการงานของ กรมรถไฟหลวง ประจำปีพุทธศักราช 2461.

ภาคผนวก ๗.

รายงานรถไฟ ปีพ.ศ. 2461-2465

ศูนย์วิทยุวิทยุวิทยุ
ศูนย์วิทยุวิทยุวิทยุ

สินค้าบรรทุกรถไฟ พ.ศ.2461 - 2465 (5 ปี)²

สินค้า	สถานี	2461	2462	2463	2464	2465
Charcoal(Forwarded)	โคราช	271	350	110	91	239
	โคกกรวด	362	475	571	801	1,147
	สูงเนิน	252	140	81	390	427
	สีคิ้ว ¹	-	-	-	1,778	1,998
	หนองน้ำขุ่น	820	2,341	1,102	1,607	1,321
	ลากบัวขาว	550	341	60	10	10
	จันทัก	257	270	140	50	-
	ปากช่อง	20	20	-	-	16
Garden Produce(Received)	โคราช	5	1,948	1,765	1,548	1,336
Firewood(Forwarded)	โคราช	6,991	70	-	188	80
	ภูเขาลาด	1,773	-	-	295	550
Hides & Horns(For.)	โคราช	1,462	2,222	696	521	857
Kerosine oil(Received)	โคราช	610	659	596	690	559
Merchandise(Received)	โคราช	2,343	2,910	2,559	4,315	4,796
Packages(Forwarded)	โคราช	2,056	1,262	1,475	1,933	1,305
Packages(Received)	โคราช	1,067	1,328	1,625	986	1,103
	สูงเนิน	581	622	520	485	474
	สีคิ้ว	834	823	514	729	524

¹Included in " Others " Prior to the year B.E.2464.²S.Y.B. Vol.8 PP. 195 - 202.

สินค้า	สถานี	2461	2462	2463	2464	2465
Packages(Received)	โคราช	6.936	5.047	23	1.583	1.814
	โคกกรวด	5.407	3,828	198	1,376	2,458
	กุดจิก	3.108	1,772	775	1,755	1,920
	สูงเนิน	4.174	2,735	1,572	3,372	2,612
	สีคิ้ว	5.824	2,352	757	2,609	1,650
Rice (Forwarded)	โคราช	3.158	1,440	211	1,129	476
	สีคิ้ว ²	-	-	-	1,906	1,298
(Received)	โคราช	-	-	-	812	765
Salt (Received)	โคราช	260	395	342	242	321
Sugar & Molasses(Rec.)	โคราช	1,570	1,965	1,864	2,094	1,911
Timber(Forwarded)	โคราช	8.052	12,158	10,311	11,698	7,750
	โคกกรวด	1,062	1,191	1,695	927	619
	กุดจิก	2,272	3,398	4,042	2,129	1,450
	สูงเนิน	1,192	2,695	2,400	1,065	1,635
	สีคิ้ว	7,129	11,066	7,974	7,425	4,766
	หนองน้ำขุ่น	584	1,363	361	91	68
	(Received)	โคราช	579	357	578	804
Cattle (Forwarded)	โคราช	354	3,994	2,551	1,680	1,776
	สูงเนิน	1,213	4,881	8,715	1,405	1,275
	สีคิ้ว	859	2,744	2,902	402	1,024

¹S.Y.B. Vol. 8 PP.195- 202.

²Included in " Others " Prior to the year B.E. 2464..

สัตว์มรรทุกรดไฟ ปี พ.ศ. 2461 - 2465 ¹

ชนิดสัตว์ (เป็นตัว)	สถานี	2461	2462	2463	2464	2465
ม้า (Forwarded)	โคราช	181	16	5	355	51
	(Recerved)	โคราช	334	131	25	442
สุกร (Forwarded)	โคราช	110,765	77,966	53,728	58,748	98,719
	โคกกรวด	-	-	-	24	-
	กุคจิก	487	987	885	1,950	945
	สูงเนิน	1,679	716	488	292	636
	สีคิ้ว	46	194	-	64	360

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
อุตสาหกรรมมหาวิทยาลัย

¹S.Y.B. Vol.8 PP.203 - 204.

ภาคผนวก ฎ.

รายงานรถไฟ ปีพ.ศ. 2465-2469

ศูนย์วิทยะทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สินค้าบรรทุกรถไฟ พ.ศ.2465 - 2469 (5 ปี) ¹

ลำดับ	สินค้า (ตัน)	สถานี	พ.ศ.				
			2465	2466	2467	2468	2469
1.	Charcoal (ส่งไป)	โคราช	239	113	10	5	-
	" "	โคกกรวด	1,147	640	60	60	16
	" "	สูงเนิน	427	165	42	20	11
	" "	สีคิ้ว	1,998	925	321	164	58
	" "	หนองน้ำขุ่น	1,321	1,291	1,983	1,561	738
	" "	สาขามัวขาว	10	-	62	75	67
2.	Garden Produce (รับ)	โคราช	1,336	896	766	295	607
3.	Firewood (ส่งไป)	โคราช	80	189	-	-	150
	" "	ภูเขาลาด	550	460	50	-	545
	" "	กุคจิก	550	543	-	-	286
4.	Hides & Horns (ส่งไป)	โคราช	857	1,325	2,037	1,535	1,409
5.	Kerosine oil (รับ)	โคราช	559	849	986	1,085	965
6.	Merchandise "	โคราช	-	1,450	2,115	3,030	3,054
7.	Packages (ส่งไป)	โคราช	1,475	2,127	2,612	2,968	3,502
	" (รับ)	โคราช	1,103	1,472	1,877	2,194	2,147
	" "	สูงเนิน	474	516	565	747	521
	" "	สีคิ้ว	524	591	669	592	615
	" "	โคราช	1,814	15,151	20,644	7,850	3,533
8.	Paddy (ส่งไป)	โคราช	1,814	15,151	20,644	7,850	3,533
	" "	โคกกรวด	2,458	8,959	12,256	9,251	6,354
	" "	กุคจิก	1,920	3,437	5,963	5,031	3,428
	" "	สูงเนิน	2,612	4,417	7,026	4,542	4,711
	" "	สีคิ้ว	1,650	5,846	7,255	6,311	3,492

ลำดับ	สินค้า (ตัน)	สถานี	พ.ศ.				
			2465	2466	2467	2468	2469
9.	Rice (ส่งไป)	สีคิ้ว	1,298	1,642	2,571	2,237	2,142
"	"	โคราช	476	1,720	3,147	9,817	7,723
"	(รับ)	โคราช	765	230	230	20	255
10.	Salt (รับ)	โคราช	321	225	379	110	243
11.	Stone (รับ)	โคราช	2,880	1,010	435	245	433
12.	Sugar & Molasses (รับ)	โคราช	1,911	1,679	2,386	3,484	2,971
13.	Timber (ส่งไป)	โคราช	7,750	3,288	1,324	735	718
"	"	โคกกรวด	619	263	160	236	96
"	"	กุดจิก	1,450	1,077	1,442	688	577
"	"	สูงเนิน	1,635	2,469	3,791	4,687	3,685
"	"	สีคิ้ว	4,766	4,462	5,862	7,142	7,058
"	"	หนองน้ำขุ่น	68	73	436	579	1,120
"	(รับ)	โคราช	3,415	1,668	969	2,243	2,688

ศูนย์วิทยพัชการ

ศาลากลางมมหาวิทยาลัย

สินค้าสัตว์มีชีวิตบรรทุกรถไฟ พ.ศ. 2465 - 2469¹
 (Station to Station Traffic in Live - Stock)

ลำดับ	สินค้าหรือสัตว์มีชีวิต		สถานี	2465	2466	2467	2468	2469
	สัตว์มีชีวิต			ตัว	ตัว	ตัว	ตัว	ตัว
1.	Cattle	(ส่งไป)	โคราช	1,776	3,007	409	699	3,257
	"	"	สูงเนิน	1,275	1,119	96	1,075	2,709
	"	"	สีคิ้ว	1,024	880	86	203	903
2.	Horses	"	โคราช	51	105	317	-	7
	"	(รับ)	โคราช	54	150	331	16	16
3.	Pigs	(ส่งไป)	โคราช	98,719	72,620	97,247	109,834	73,571
	"	"	โคกกรวด	-	225	-	270	90
	"	"	กุ๊กจิก	945	990	314	891	494
	"	"	สูงเนิน	636	539	-	45	354
	"	"	สีคิ้ว	360	495	810	675	223
	"	(รับ)	โคราช	-	3,279	8,231	2,120	756

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Abid PP. 237 - 238.

ภาคผนวก ฎ.
สถิติประชากรบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนบน
ภายหลังจากมีทางรถไฟ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปี 2454 จากหนังสือ Statistical Year Book บอกว่ามณฑลนครราชสีมา
แบ่งทำเนียบการปกครองเป็น 3 เมือง (มีโคราช, ชัยภูมิ และบุรีรัมย์) 18 อำเภอ 204
ตำบล¹ (ขณะนั้นทั้งประเทศมี 78 เมือง 409 อำเภอ 5,042 ตำบล)

สำหรับประชากรทั้งประเทศจากปี 2444 ถึงปี 2461 จำนวนทั้งสิ้น 18 ปีนี้มี
จำนวนดังนี้²

พ.ศ.	ประชากร
2444	7,409,000
2445	7,491,000
2446	7,573,000
2447	7,657,000
2448	7,741,000
2449	7,826,000
2450	7,912,000
2451	7,999,000
2452	8,087,000
2453	8,176,000
2454	8,266,000
2455	8,357,000
2456	8,449,000
2457	8,542,000
2458	8,636,000
2459	8,731,000

¹ Statistical Year book. of the Kingdom of Siam. 1918 (Third
Number) Published by the Department of Commerce and Statistics Ministry of
Finance, English Edition (December, 1918), P.15.

² Abid, P.14

พ.ศ.	ประชากร
2460	8,827,000
2461	8,924,000
2462	9,207,000 ¹
2463	9,308,000
2464	9,410,000
2465	9,513,000
2466	9,618,000
2467	9,724,000
2468	9,831,000
2469	9,939,000

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹S.Y.B. Vol. 8 P.18.

จำนวนประชากรและความหนาแน่น (พ.ศ.2454) ¹

มณฑล	พื้นที่เป็น ตร.กม. . .	ประชากร	ประชากรต่อพื้นที่ ตร.กม.	จำนวนบ้าน (หลังคาเรือน)	จำนวนคน ต่อ10หลังคา
นครราชสีมา	46,348	502,218	11	75,903	66
มณฑลอีสาน	50,400	1,455,497	29	217,437	67
มณฑลอุตร	62,000	666,405	11	106,537	62

(จำนวนประชากรต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตรของทั้งประเทศ = 17 คน,
จำนวนคนต่อ 10 หลังคาเรือน = 62)

จำนวนประชากรเกิด - ตาย - โยกย้าย ¹

(ปี พ.ศ. 2453-2454)

มณฑล	ประชากร	จำนวนเกิด	จำนวนเพิ่ม จำนวนเกิดต่อพันคน	ย้ายเข้า
นครราชสีมา	488,131	14,717	30	80,338
อีสาน	1,414,073	—	—	18,753
อุทธร	630,681	24,275	38	66,270

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ S.Y.B., Vol. 3 P. 17.

ประชากร (2453 - 2454)

1. จากสถิติประชากรเกิด ตาย ย้าย ในแผนที่ 4 นั้น เมื่อเทียบกับประชากรในปี 2454 ซึ่งมีจำนวน 502,218 แล้วปรากฏว่าต่างกันถึง 1,511 คน¹

2. ประชากรแบ่งตามเพศ ปี 2454²

มณฑล	ชาย	หญิง	รวม
มณฑลนครราชสีมา	248,607	253,611	502,218
มณฑลอิสาน	692,217	763,280	1,455,497
มณฑลอุตร	327,222	339,183	666,405

3. จำนวนประชากร แยกตามเพศและการศึกษา³ พ.ศ. 2454

มณฑล	ชาย		หญิง		รวม
	อ่านออกเขียนได้	อ่านไม่ได้	อ่านออกเขียนได้	อ่านไม่ได้	
นครราชสีมา	85,634	162,973	916	252,695	ประชากรทั้งมณฑล 502,218
อิสาน	77,068	615,155	1,109	762,165	1,455,497
อุตร	17,897	309,325	292	338,891	666,405

4. จำนวนวัด และพระ ปี พ.ศ. 2454⁴

มณฑล	ประชากร	จำนวนวัด	พระ
มณฑลนครราชสีมา	502,218	421	10,149
มณฑลอิสาน	1,455,497	1,570	40,013
มณฑลอุตร	666,405	487	12,584

¹S.Y.B. Vol. 3 P.17.

²Abid. P.18.

³Abid. P.19.

⁴Abid. P.23.

ประชากรแยกเป็นจังหวัด

ประชากรแยกเป็นจังหวัด พ.ศ.2458 ¹

นครราชสีมา	322,611
บุรีรัมย์	99,187
ชัยภูมิ	128,398
รวม	550,169

ประชากรแยกเป็นจังหวัด ปี พ.ศ.2462 ²

นครราชสีมา	ชาย	167,724	หญิง	171,736	รวม	339,460
บุรีรัมย์	"	54,618	"	55,897	"	110,515
ชัยภูมิ	"	68,853	"	72,256	"	141,109
	รวมทั้งมณฑล					591,084

---

¹S.Y.B. Vol. 3 PP. 24 - 25.

²S.Y.B. Vol. 8 P.24.

แยกเป็นจังหวัด ปี พ.ศ.2458 ¹มณฑลนครราชสีมา

จังหวัด	ประชากร
นครราชสีมา	322,611
บุรีรัมย์	99,187
ชัยภูมิ	128,398
รวม	550,196

มณฑลอุบลราชธานี

จังหวัด	ประชากร
อุบลฯ	475,525
สุรินทร์	246,354
สุรินทร์	179,462
รวม	901,341

มณฑลร้อยเอ็ด

จังหวัด	ประชากร
ร้อยเอ็ด	280,470
มหาสารคาม	224,568
กาฬสินธุ์	140,627
รวม	645,665

มณฑลอุดรธานี

จังหวัด	ประชากร
อุดรธานี	121,446
หนองคาย	52,983
สกลนคร	119,930
ขอนแก่น	213,865
นครพนม	171,813
เลย	76,442
รวมทั้งมณฑล	7,878,132

¹S.Y.B. Vol. 3 P.24.

ประชากร - ความหนาแน่น พ.ศ.2462 ¹

และแยกตามเพศ

มณฑล	ประชากรชาย	หญิง	หญิงต่อชาย 1,000 คน	พื้นที่ ตร.กม.
นครราชสีมา	291,195	299,889	1,029	36,708
อุบลฯ	465,038	511,440	1,100	41,849
ร้อยเอ็ด	333,958	363,609	1,089	15,396
อุครฯ	407,849	419,139	70,369	27,369

มณฑล	พื้นที่ตารางไมล์	ประชากร	ประชากร/ตร.กม.	ประชากร/ตารางไมล์
นครราชสีมา	14,173	591,084	17	42
อุบลฯ	16,158	976,478	23	60
ร้อยเอ็ด	5,944	697,567	45	117
อุครฯ	27,169	826,988	12	30

¹S.Y.B. Vol. 8 PP.20-21.

ประชากร ปี 2462มณฑลนครราชสีมา¹

พื้นที่ 36,692 ตารางกิโลเมตร
 ประชากร 591,084 คน
 ประชากรต่อ 16 คนต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร
 ประชากรชาย 291,195   ประชากรหญิง 299,889
 หญิงต่อชาย 1,000 คน = 1,029

แยกเป็นจังหวัด²

นครราชสีมา	ชาย	167,724
	หญิง	171,736
	รวม	339,460
บุรีรัมย์	ชาย	54,618
	หญิง	55,897
	รวม	110,515
ชัยภูมิ	ชาย	68,853
	หญิง	72,256
	รวม	141,109

จำนวนวัดและพระ³

<u>พ.ศ.</u>	<u>วัด</u>	<u>พระ</u>
2467	958	9,812
2468	987	9,515
2469	4,543	30,689

¹S. Y. B. Vol. 12 PP. 32-33.

²Abid. PP. 34-35.

³Abid. P. 36.

ประชากรแยกตามเชื้อชาติ ปี 2472¹

ประชากรในมณฑลนี้รวมทั้งจังหวัดในมณฑลอุบลตาและร้อยเอ็ดด้วยดังนี้

ชาติไทย	2,760,173	คน
จีน	13,028	คน
อินเดียและมาเลย์	329	คน
กัมพูชาและเวียตนาม	47,170	คน
ไทยใหญ่และพม่า	646	คน
ยิวขาว (ฝรั่ง)	14	คน
ญี่ปุ่น	6	คน
อื่น ๆ	1,344	คน
รวม	2,822,710	คน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹Abid. P. 47.

ภาคผนวก ๕.

ประเภทของกินบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนบน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเภทของดินบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนบน

จังหวัด	เนื้อที่จังหวัด(ไร่)	ประเภทดินที่มีในจังหวัด	เนื้อที่(ไร่)		
นครราชสีมา	12,243,750	- Alluvial (Fresh water)	1,008,829.88		
		- Low Humic Gley	1,385,295.67		
		- Low Humic Gley + Gley Podzolic or Low Humic Gley + Red Yellow Podzolic	3,037,152.08		
		- Noncalciic Brown	105,804.11		
		- Red-Brown Earth	521,638.87		
		- Gley Podzolic	1,833,937.90		
		- Red Yellow Podzolic (Acid rocks)	1,393,497.54		
		- Red-Yellow Latosal	1,331,163.33		
		- Red-Yellow Podzolic (Steep Land acid inter- mediate rocks)	1,326,242.21		
		- Red-Brown Earth(Steep Land)	256,718.50 ¹		
		บุรีรัมย์	6,731,875	- Alluvial (Fresh water)	716,050.25
				- Low Humic Gley	774,537.44
- Low Humic Gley- Gray Podzo- lic or Low Humic Gley + Red Yellow Podzolic	2,691,246.04				

¹ อภิศักดิ์ โสมอินทร์, ภูมิศาสตร์อีสาน. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พรศักดิ์แอนด์
แอสโซซิเอต, 2525), หน้า 33.

จังหวัด	เนื้อที่จังหวัด (ไร่)	ประเภทดินที่มีในจังหวัด	เนื้อที่ (ไร่)		
บุรีรัมย์	6,731,875	- Grumusols	14,204.03		
		- Gley Podzolic	1,522,337.87		
		- Red Yellow Podzolic (a cid rocks)	516,358.29		
		- Red Yellow Latosal	201,363.02		
		- Red Yellow Podzolic (Steep Land, a cid + intermediate rocks)	137,027.12		
		- Undifferentiated	109,454.59 ¹		
		ชัยภูมิ	6,742,500	- Alluvial (Fresh water)	362,268.77
				- Low Humic Gley	265,498.34
				- Low Humic Gley + Gray Podzolic or Low Humic Gley + Red Yellow Podzolic	1,401,930.51
				- Gray Podzolic	1,393,659.53
- Red Yellow Podzolic (a cid rocks)	1,568,177.13				
- Red - Yellow Podzolic (on Plateau)	486,333.42				
- Red - Yellow Podzolic (Steep Land, acid + intermediate rocks)	1,018,984.30				
- Red - Brown Earth (Steep Land)	96,770.42 ²				

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

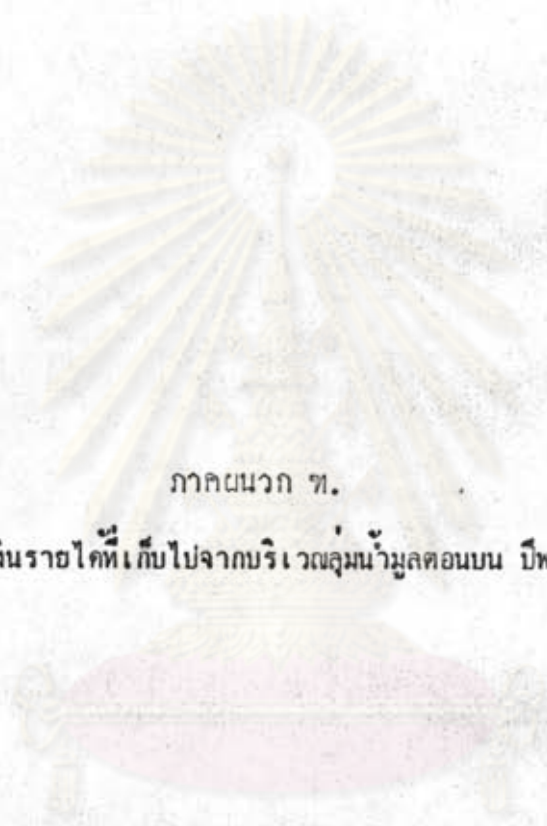
² เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

หมายเหตุ

- Alluvial (Fresh water)   ดินในที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำ ที่มีน้ำท่วมเป็นประจำตามฤดูกาล เช่น ดินตามฝั่งแม่น้ำชี มูล โขง
- Low Humic Gley   เนื้อดินละเอียด สีน้ำตาลอมดินเทา-ขาว ชีค มีอินทรีย์วัตถุน้อย การระบายน้ำเร็ว
- Gray Podzolic   ดินอายุมาก วัตถุต้นกำเนิดดินเป็นตะกอนน้ำเน่า มีเนื้อดินหยาบ สีเทาหรือสีขาวซีด
- Red Yellow Podzolic   ดินมีความเป็นกรด ดินชั้นบนจะมีสีคล้ำ เมื่อดินร่วนซุย ดินชั้นจะมีส่วนผสมของดินเหนียว
- Red Brown Earths   ดินสีแดงหรือสีน้ำตาลแดงตลอดทุกชั้น ระบายน้ำได้ดี พบตามที่ลาดชัน
- Grumusols   ดินเหนียวจืด เนื้อดินละเอียดมาก มีสีค้ำหรือน้ำตาลเข้ม ภูเขาแล้งดินจะแตกกระแหง
- Low Humic Gley+Gley Podzolic
Low Humic Gley+Red Yellow Podzolic.   จะมีดิน Low Humic Gley เป็นส่วนใหญ่ และมีอีก 2 ชนิด รวมอยู่ด้วย
- Red Yellow Latosals   เป็นดินอายุมาก เกิดจากตะกอนเก่ามาทับถมโดยน้ำจืดหรือน้ำเค็ม สีแดงเข้มตลอดหน้าดิน เนื้อดินร่วนเนื้อดินร่วนเหนียว เป็นดินที่ เวลาแห้งจะแน่นแข็ง เวลาเปียกจะร่วนซุย สีน้ำตาลปนแดงหรือเหลืองปนแดง เกิดจากการทับถมโดยน้ำ⁴

---

⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

ภาคผนวก ท.

ประเภทของเงินราชโคกที่เก็บไปจากบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนบน ปีพ.ศ.2468

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Classification of Revenue (B.E. 2468) ¹

1.	Forests.	3,341	Tcs.
2.	Sale of Government Property.	1,955	"
3.	Rents and Revenue from Government Property.	402	"
4.	Post. Office.	14,199	"
5.	Telegraphs and Telephones.	10,137	"
6.	Interest Commission Profit on Exchange.	19	"
7.	Land Tax.	312,502	"
8.	Capitation Tax.	462,599	"
9.	Opium.	591,243	"
10.	Excise.	511,911	"
11.	Inland Transit Duties.	18,866	"
12.	Judicial Fees and Fines.	41,040	"
13.	Ampurs' Fees.	63,488	"
14.	Slaughter License Fees.	74,662	"
15.	Betting License Fees.	35,043	"
16.	Fees for the Registration of Land and Issue of Title Deeds.	3,071	"
17.	Police and Other Fees, Fines and Licenses.	15,079	"
18.	Miscellaneous Sources of Revenue.	10,098	"
	รวม	2,169,655	"

---

¹S.Y.B. Vol. 12 PP.56 - 57

ประวัติผู้เขียน

นายชุมพล แนวจำปา เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 23 สิงหาคม พุทธศักราช 2494
 ณ บ้านเลขที่ 51 หมู่ 11 บ้านปะอ่าว ตำบลหนองซอน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
 สำเร็จปริญญาการศึกษานิติศาสตรมหาบัณฑิตที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม เมื่อเดือน
 มีนาคม ปีพุทธศักราช 2521 เข้าศึกษาชั้นปริญญาโทนิติศาสตรมหาบัณฑิตที่ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิต
 วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อปีพุทธศักราช 2524 ปัจจุบันมีอาชีพเป็นครูสอนวิชา
 สังคมศึกษาอยู่ที่โรงเรียนอำนาจเจริญ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย